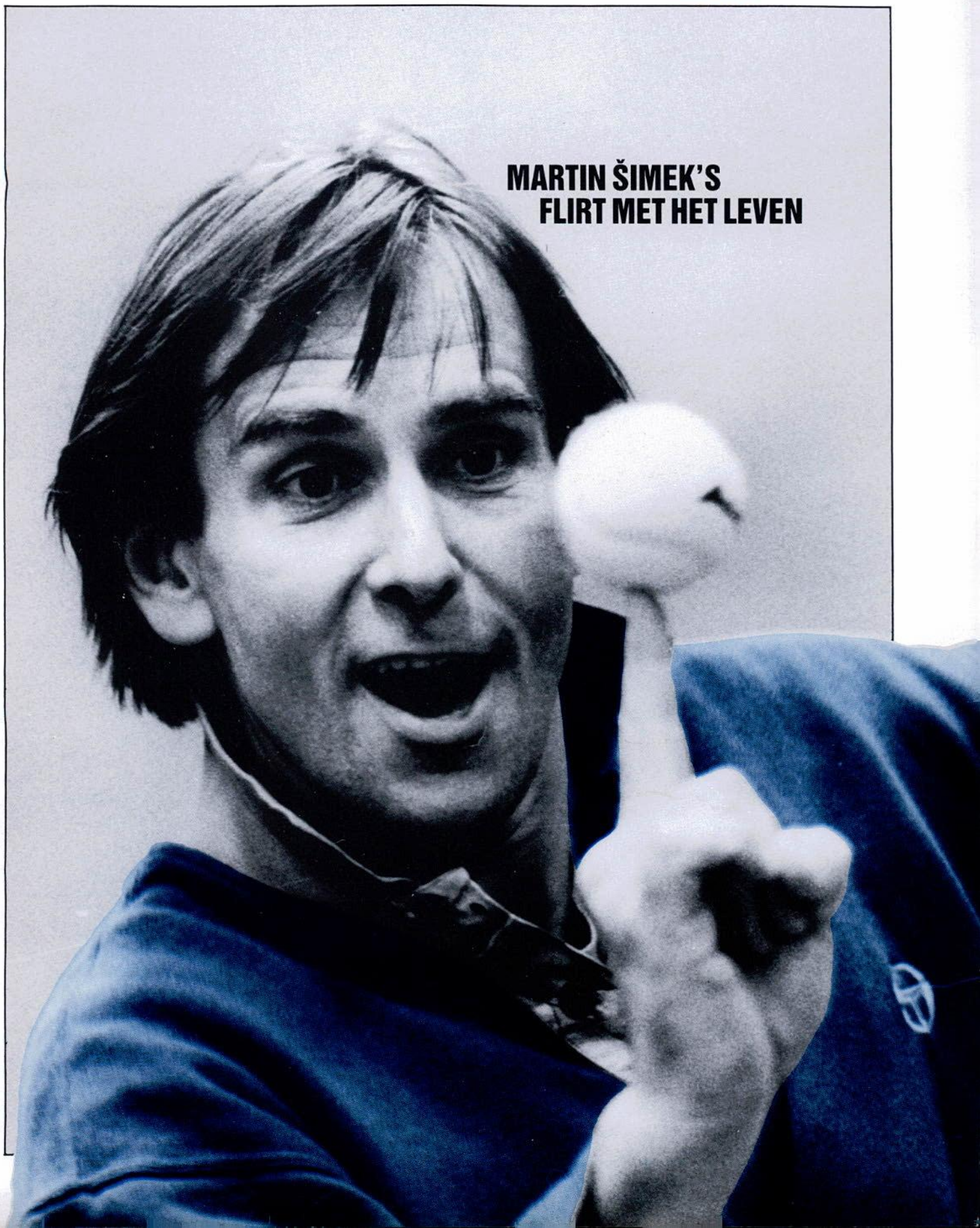

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND NR. 3 MAART 1989

**MARTIN ŠIMEK'S
FLIRT MET HET LEVEN**

HUMANIST

is een maandelijks uitgave van het
Humanistisch Verbond

Redaktie-adres: Postbus 114, 3500 AC
Utrecht. Tel.: 030-318145
(sekretariaat: Martin de Zoete,
toestel 45).
Kantooradres: Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht

Redaktie: Hes van Huizen (hfdred.),
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving: Hes van Huizen, Rik
Tazelaar (Studio ID)

Druk: Brouwer Offset bv, Utrecht

Medewerkers: Peter Bekkers, Bert
Boelaars, Ingrid Cramer, Rémi van
der Elzen, Charles Groenhuysen,
Piet Hertogh, André Hielkema,
Theodor Holman, Emmy Jacobs, Tom
Janssen, Eric Oostrijk, Lieselot
Meelker, Albert Nieuwland, Ida
Overdevest, Michel Pellanders,
Chris Pennarts, Dick van der Peijl,
Martin Šimek, Liesbeth Sluiter, Frits
Stoffels, Els van Thiel, Sylvia Weve

Redaktiecommissie: Henk Smit
(voorzitter), Mettha de Nachtegaal,
Hans Martens, Bram Roozendaal,
Marc Hermesen

Abonnement/lidmaatschap: Een
jaarabonnement op de Humanist
kost slechts f 30,-. Bel: 030-318145
(toestel 28).

Leden van het Humanistisch Ver-
bond ontvangen het blad gratis. Als
u lid wordt, hoeft u dus geen abonne-
ment te nemen.

Lid worden van het HV is eenvoudig.
U kunt even bellen: tel. 030-318145.

Of u stuurt een kaartje met uw naam
en adres naar Postbus 114, 3500 AC
Utrecht. (Wacht u s.v.p. met betalen
tot u een aksept-girokaart ontvangt.)

Voor jongeren tot 27 jaar bedraagt de
kontributie slechts f 30,- per jaar.

Bent u ouder dan 27, maar is uw inko-
men onder de f 18.000,- per jaar, dan
betaalt u f 45,-. Boven deze inko-
mensgrens is de minimum-kontribu-
tie f 65,- per jaar. Als richtlijn kunt u
verder uitgaan van een half procent
van uw bruto-jaarinkomen.

Als u wilt, kunt u in één keer betalen,
maar ook per half jaar of per kwar-
taal. Verder kunt u uw partner koste-
loos als medelid opgeven. Deze be-
taalt dan dus geen kontributie.
De advertentietarieven van febr. '88
zijn van kracht.

DE VOLGENDE HUMANIST
VERSCIJNT BEGIN APRIL
KOPIJ MOET UITERLIJK
13 MAART BINNEN ZIJN
BIJ DE REDAKTIE.

Foto omslag: Henk Koster

IN DIT NUMMER

- 3** Het boek van Salman Rushdie is weer eens een goede gelegenheid voor godsdienstige fanatici om zich te laten horen in de wereld
- 4** Rob van Riessen liet zich uitschrijven bij de kerk in Ede. Die pikte dat niet en ging in gebed voor het afgedwaalde schaap
- 5** HV-direkteur Henny Baas overleed vorige maand plotseling. Algemeen sekretaris Jorine Boegem gedenkt hem
- 6** Martin Šimek is voor de Humanist-lezer al jaren een bekende met z'n grillige cartoons. In dit nummer staat de echte Šimek op
- 11** Het 28ste HV-kongres nadert, in vele afdelingen wordt druk gepraat over de voorstellen. Op deze pagina een overzicht
- 12** Dat zullen we weten, dit jaar, dat de Franse Revolutie 200 jaar geleden begon. Vieren we ook de terreur en tirannie?
- 16** Videokunst van Servaas zet het publiek op het verkeerde been, laat het een kwartslag anders naar het medium televisie kijken
- 18** Mies en Ferd van der Bruggen volgen we door hun leven waarin ze zich er steeds bewuster van zijn geworden dat ze eigenlijk humanist zijn
- 20** We weten nog maar weinig van dieren. We gebruiken ze en misbruiken ze. Toch valt er nog veel van dieren te leren
- 25** Er gebeurt weer veel in het Humanistisch Verbond. Verslag van de Verbandsraad en uit het hoofdbestuur en vele aankondigingen

(Advertentie)

**STICHTING
STEUNFONDS
PRAKTISCH
HUMANISME**

OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C & E 69.97.13.889

G I R O 6 1 6 8

**Gaat u uw testament opmaken?
Denk dan ook aan een legaat voor het
Steunfonds**

In 1989 is een bedrag van f 13.127,- vrijgesteld van succes-
sierecht. Legateert u een hoger bedrag, dan wordt over het totale
bedrag slechts 11% successierecht betaald! Dat komt, omdat het
Steunfonds een ideële stichting is.

Meer informatie bij: M. van der Lans, medewerkster Steunfonds
030-322786, Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht.

ZOWEL MENSEN ALS IDEEËN MOETEN VRIJHEID HEBBEN

„Fundamentalisme is het fascisme van nu”, zo stelde Salman Rushdie onlangs in een interview met Adriaan van Dis. Hij had reden genoeg voor die boutespraak: fanatieke islamieten verbranden op verschillende plaatsen in de wereld zijn boek *The Satanic Verses* en de ayatollah Khomeiny roept op hem te vermoorden. Wat zich hier ontrolt is een krachtmeting over het recht op vrijheid.

Vrijheid is één van de uitgangspunten van het humanisme. Mensen zijn – in tegenstelling tot de andere diersoorten op deze aarde – veroordeeld tot vrijheid. Zij moeten hun bestaan vorm geven door keuzes te maken. Daarvoor is het ook noodzakelijk dat er vrijheid van ideeën is. Haaks op dit uitgangspunt van vrijheid staat de visie van het fundamentalisme, van de orthodoxen in het geloof.

De vrijheid van mensen en van ideeën

bestaat bij de gratie van verdraagzaamheid. Wie wenst dat zijn opvattingen worden gerespecteerd, zal ook de opvattingen van anderen moeten respecteren. Misschien waren daarom ook wel de reacties op de boekverbrandingen en de banvloek van de ayatollah in eerste instantie zo terughoudend. Maar er is een grens aan verdraagzaamheid. Die ligt niet zozeer bij het gekwetst zijn van de ander maar vooral op het punt waar het onverdraagzaamheid ontmoet. Daar hoort niet lijdzaam te worden toegezien, maar alert en actief stelling te worden genomen.

Daarom heeft ook het Humanistisch Verbond zich geschaard bij de vele regeringen, groeperingen en individuen die opkomen voor het recht op leven en op vrijheid. Het HV betreurt het dat de minister van justitie opdracht heeft gegeven om het omstreden boek van Salman Rushdie na te gaan op „smalende godslastering”. Het is voldoende om zo’n vraag voor te leggen aan de rechter. „Met zijn opdracht dient de minister

de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging niet. Hij wekt slechts de schijn dat de vrijheid van meningsuiting in ons land kan worden ingeperkt onder druk van ophitsing tot moord”, aldus de verklaring van het Verbond. Daarnaast kan het HV zich vinden in de oproep van de IHEU (de internationale humanistische organisatie) die er bij de Nederlandse regering op aandringt het gedrag van Iran op de meest krachtige wijze te veroordelen omdat de handelwijze van Iran – aanzetten tot moord en proberen de vrijheid van meningsuiting te onderdrukken met geweld en intimidatie – in strijd is met de meest elementaire mensenrechten. Het is in strijd met de gevestigde relaties tussen staten en het is in strijd met de internationale verdragen die ook Iran heeft ondertekend.

Ingrid Cramer
Hes van Huizen

KERK WERPT HINDERNISSEN OP TEGEN UITSCHRIJVING

Rob van Riessen was dooplid van de christelijke gereformeerde kerk in Ede. Op een gegeven moment stelde hij geen prijs meer op een officiële band met deze kerk, dus besloot hij zich te laten uitschrijven. Maar ondanks zijn herhaalde, dringende verzoek weigerde de christelijke gereformeerde kerk in Ede hem zijn doopbewijs toe te sturen. „Door het sacrament van de Heilige Doop ben je verbonden aan de kerk”, aldus de kerkeraad die vervolgens konkludeerde dat „deze band niet door een eenvoudige administratieve handeling ongedaan kan worden gemaakt.” Slechts onder één voorwaarde kon Van Riessen zijn doopbewijs terug krijgen: als hij schriftelijk verklaarde dat hij niets meer te maken wilde hebben met God en diens gebod.

Dit weigerde Rob van Riessen. Hij schakelde een advocaat in, waarna hij onmiddellijk zijn doopbewijs ontving met daarbij een briefje dat zijn goddeloosheid nu wel uit zijn handelwijze was gebleken. Ook werden de gemeentelieden – op eerste kerstdag – vanaf de kansel van zijn afdwaling op de hoogte gebracht.

Via de rechter verlangt Rob van Riessen nu eerherstel. De christelijke gereformeerde kerk in Ede zal openlijk moeten

verklaren dat zijn uitschrijving niet betekent dat hij zich niets meer aantrekt van God en diens gebod.

Rob van Riessen speelt het principieel want als hij zich alleen had laten uitschrijven op het gemeentehuis had dat voor de christelijk gereformeerde kerk niet geteld: de band met God is onverbreekelijk. Misschien had hij dan bereikt dat hij – na verhuizing – voor de kerk onvindbaar was geworden. Maar met een zwarte-kousen-kerk als die in Ede is dat niet waarschijnlijk: dan was zijn adres wel bij zijn ouders opgevraagd. In de meeste gevallen ligt het gelukkig niet zo zwart-wit en is uitschrijving bij de gemeente voldoende om de band met de kerk te verbreken.

Als u zich wilt laten uitschrijven, kunt u daarvoor nu nog bij het gemeentehuis in uw woonplaats terecht. Binnenkort, als de Wet op de Gemeentelijke Bevolkingsadministratie wordt ingevoerd, kan dat niet meer. Dan moet u daarvoor bij de „eigen” kerk zijn, met alle mogelijke complicaties van dien.

Dus waarom zou u straks moeilijk doen als het nu nog makkelijk kan: Laat u nu uitschrijven bij de afdeling bevolkingsboekhouding van uw gemeenten. Persoonlijk of doormiddel van een briefje. En om het u helemaal makkelijk te maken: bij het Humanistisch Verbond (afdeling publiciteit, Postbus 114, 3500 AC Utrecht) zijn standaardformulieren voor uitschrijving verkrijgbaar.

Ingrid Cramer

HV pleitte in verklaring voor snelle en definitieve beslissing over twee van Breda

Maandag 30 januari werden de twee van Breda als ongewenste vreemdelingen de grens met W-Duitsland overgezet. Dit gebeurde nadat minister Kort-hals Altes daartoe een voorstel had gedaan. Na een korte en pijnlijke discussie in het land, stemde de Tweede Kamer in met het gratievoorstel.

De dag nadat de minister zijn brief over de vrijlating van de twee oorlogsmisdadigers naar de Tweede Kamer stuurde, kwam het Humanistisch Verbond met een korte verklaring. Hierin wordt aangedrongen op een snelle en definitieve beslissing. Daarbij wordt gesteld dat „de waarde van onze rechtsstaat en respect voor de gevoelens van de oorlogsslachtoffers en hun nabestaanden beide zwaar wegen. Ze verdienen dan ook beide een uiterst zorgvuldige benadering. Voortdurende gevangenhouding van de twee van Breda is in strijd met het principe van onze rechtsstaat; het heeft geen redelijke zin uit strafrechtelijk oogpunt”. En de verklaring vervolgt met de konstatering dat eventuele vrijlating van de twee de gevoelens van de slachtoffers diep zal kwetsen, maar dat voortzetting van de gevangenhouding hun gevoelens evenmin zal sparen. „Zij zullen dan niet eenmaal, maar bij een steeds opnieuw opleven van de discussie bij herhaling gekwetst blijven worden.”

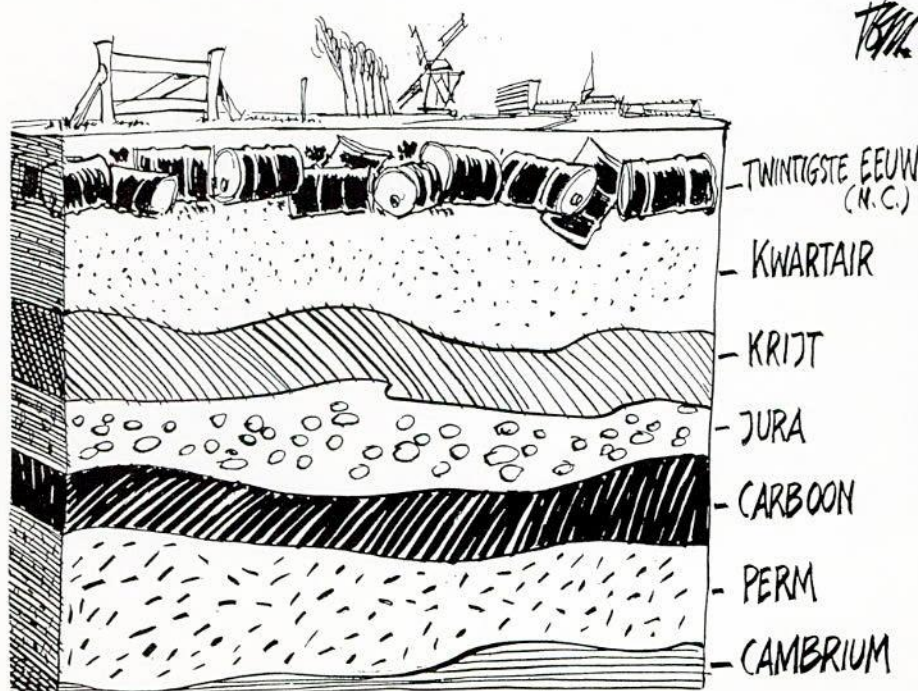
De verklaring besluit met de overweging dat het HV beseft dat het geen uitspraak kan doen die recht doet aan de gevoelens van iedereen. Wel wordt de hoop uitgesproken dat de uiteindelijke beslissing geen nieuwe verdeeldheid zal veroorzaken maar deze juist zal verminderen.

Paranormale tips bleken niets waard

Ook bij een analyse achteraf blijkt dat er onder de tweeduizend schriftelijke paranormale tips die na de verdwijning van Gerrit Jan Heijn zijn binnengekomen geen enkele was die de politie op een spoor had kunnen zetten of die direct naar de dader, de vermiste of het losgeld leidde.

Nieuwe koördinator Beheer HVO

Sinds 1 februari is Pieter Maas Geesteranus (27) als koördinator in dienst bij de stichting Beheer Humanistisch VormingsOnderwijs (HVO). Zijn voornaamste taken bij de stichting Beheer HVO zijn de begeleiding en ondersteuning van de plaatselijke werkgroepen die het HVO realiseert. Daarnaast heeft hij de zorg voor rechtspositionele aangelegenheden van de HVO-geevenden.

"GEVOEL IS NIET TE SCHRIJVEN"

Op zondag 19 februari overleed plotseling Henny Baas, sinds 1980 directeur van het Humanistisch Verbond. Zijn krematie vond 24 februari in Assen plaats, in aanwezigheid van velen uit het HV en de humanistische beweging die afscheid van hem wilden nemen. Namens het Humanistisch Verbond hield Jorine Boegem een toespraak. Deze drukten wij hier bijna geheel integraal af omdat het treffend de gevoelens vertolkt van de mensen die Henny Baas hebben gekend in de jaren van zijn directeurschap.

"Met hem kwam er een *veelzijdig* iemand in het Humanistisch Verbond. Elke keer wist hij me weer te verbazen door achteloos op te merken dat-ie dat en dat werk ook ooit in zijn leven gedaan had; ik noem een paar voorbeelden: grafisch ontwerper bij Philips, creatief therapeut in een psychiatrische inrichting, wethouder en loco-burgemeester in Gieteren. Die veelzijdigheid stelde hij loyaal ten dienste van het HV. Zo hebben zijn kennis van en inzicht in het functioneren van overheid en politiek ons in vele opzichten goed geleid. En zo hebben velen die het Erasmus-huis bezochten, kunnen genieten van de exposities die daar zijn gehouden mede door toedoen van Henny.

Met hem kwam ook iemand met *levenservaring* de organisatie binnen. Die maakte dat hij gemakkelijk in de omgang met mensen was en wars van pretentie. Henny zag kans heel hartelijke contacten te leggen met de medewerkers: hij was zeer toegankelijk voor ze, zijn deur stond altijd open en hij was altijd te vinden voor een gesprek. Even gemakkelijk onderhield hij contacten met media, subsidiegevers, vertegenwoordigers van politieke partijen en met verwante organisaties als Humanitas en De Vrije Gedachte.

Daarnaast bracht hij *enthousiasme* en *idealisme* mee. Daarvan getuigde het interview in de Humanist van december '79 dat hem bij de vereniging als de nieuwe directeur introduceerde en daarvan getuigden in de daarop volgende jaren zijn enorme inzet – zo maakte hij lange dagen – en zijn grote betrokkenheid bij maatschappelijke problemen – bijvoorbeeld de moderne armoede.

Na zijn intrede in de organisatie leerden wij Henny en Hénny de vereniging beter kennen. Bekend raakte zijn fabelachtig geheugen. Bekend ook zijn kleine kriebelschrift waarmee hij de onooglijkste vodjes papier in razend tempo bedekte en dan was de konsept-brief aan de minister ook weer klaar. Bekend werd zijn slordigheid, maar hijzelf wist feilloos uit de puinhoop van papier en de verlangde brochure te vissen. Bekend ook zijn onvermogen iemand iets te weigeren: zo heeft een receptioniste

Bij het overlijden van Henny Baas

een week lang een schrijfmachine aan zich voorbij zien gaan: beurtelings triomfantelijk meegedragen als veroverde buit naar afdeling A dan weer naar afdeling B.

En Henny raakte vertrouwd met zijn driedelige functie van: *directeur* van het Centraal Bureau, *adviseur* van het hoofdbestuur en *vertegenwoordiger* van het Humanistisch Verbond bij de vele in- en externe contacten. Hij was directeur onder drie verschillende voorzitters (Rood, Tielman en Glastra van Loon); hij organiseerde de verhuizing

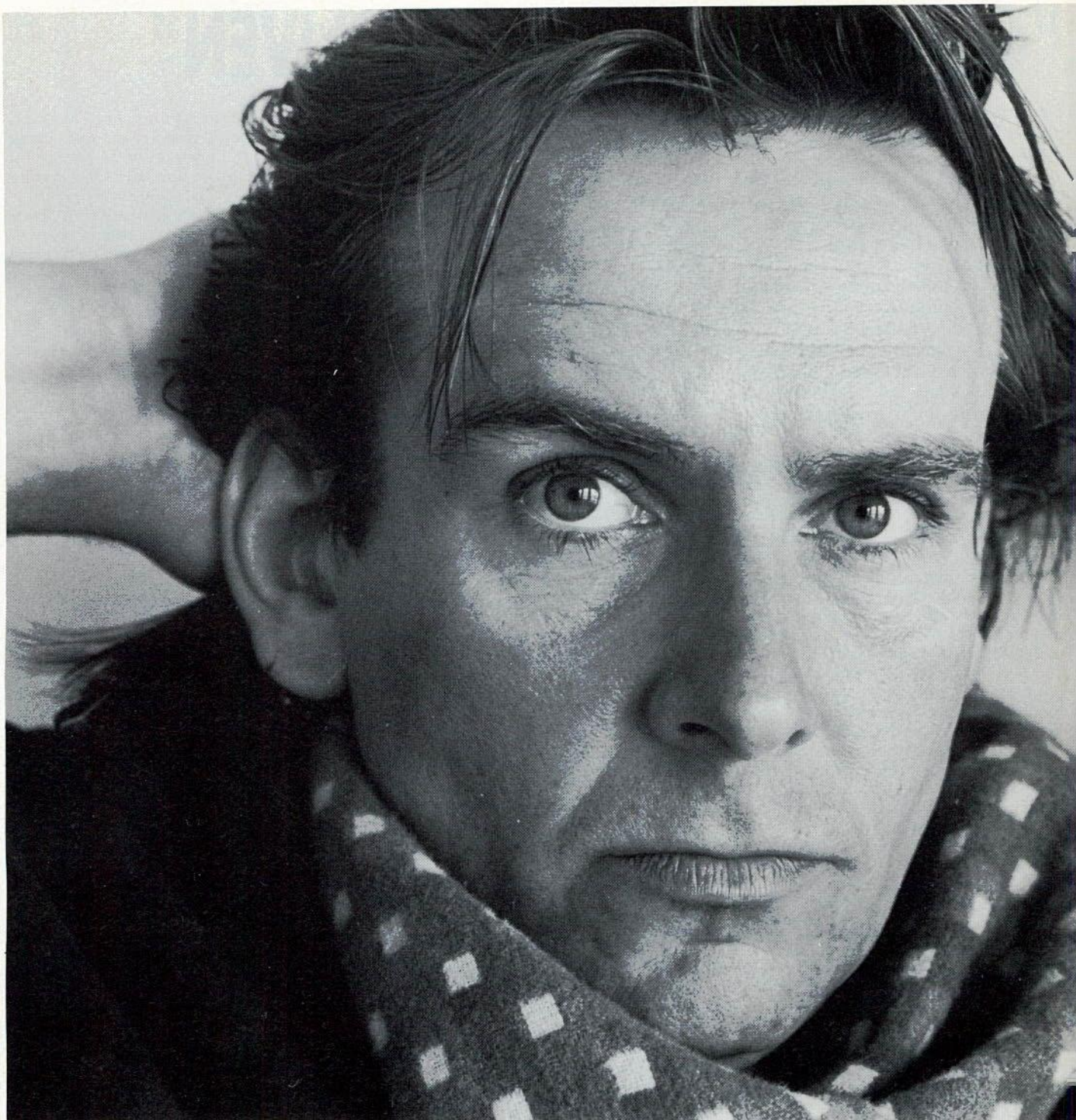
van de Oudegracht naar het Oudkerkhof. Hij beleefde magere en vette jaren bij het HV; en hij was zeer betrokken bij de reorganisatie van zo'n zes, zeven jaar geleden.

Zijn creativiteit en inventiviteit kwamen tot uiting in zijn meedenken over het oplossen van problemen bij het HV. Zijn kracht lag duidelijk méér in het inhoudelijke, het meepraten op beleidsniveau, dan in het organisatorische, het leiding geven op het bureau.

Als Rob Tielman afscheid neemt als voorzitter, mei 1987, schrijft Henny bij een tekening in het vriendenboekje niet alleen de woorden „alle jaren hebben wij elkaar als mens ervaren“, maar ook „het mezelf geven, uitdrukken in een tekst kan ik niet, gevoel is niet te schrijven“. In die laatste woorden duidt hij mijns inziens iets heel wezenlijks aan; namelijk onvermogen om zijn gevoelens te tonen. Altijd toonde hij een luchthartige vriendelijkheid die hem – zoals later bleek – als pantser diende in zijn hectische baan met veel verantwoordelijkheid, een zware taak, niet gemakkelijk om naar ieders tevredenheid te volbrengen.

In de zomer van '88 meldt hij zich ziek. Al een paar maanden gaat het niet zoals het moet, niet in zijn werk, niet in zijn privé-leven, geeft hij zelf aan. Op zijn verzoek lopen gedurende zijn ziekteverlof de contacten met hem via de personeelsfunctionaris en mij. Hij blijkt het heel moeilijk te hebben. „Het leven heeft zin als je zin hebt“, heeft iemand eens geschreven. En die zin ontbreekt hem deze tijd. Vragen waar hij zich mee bezighoudt, zijn: wie ben ik, waar ben ik mee bezig, wat wil ik, hoe kan ik met het leven omgaan. Dat bloemen, kaarten en brieven van medewerkers, leden, de Verbandsraad en het hoofdbestuur hem goed doen, hem het gevoel geven van erbij te blijven horen, vertelt hij me meermalen. Met warmte spreekt hij ook over de ontspannen uren bij familie doorgebracht. En als het wat beter lijkt te gaan, komen er verhalen over tentoonstellingen die hij bezocht heeft (Jan Dibbets in Eindhoven) en boeken die hij heeft gelezen (Kuipers „Ver heen“). Zo'n tien dagen geleden wilde hij voor het eerst wel weer nieuws over het HV horen en zei hij „Ik zal terugkomen“.

Het HV, wij allen, zullen het echter zonder hem moeten stellen: vermoedelijk een hersenbloeding of hartinfarct heeft zijn dood veroorzaakt. Het Humanistisch Verbond heeft in Henny Baas een directeur verloren die zich met hart en ziel bijna tien jaar lang voor het humanisme heeft ingezet: een diepe erkentelijkheid spreek ik namens het HV hiervoor uit. Goede herinneringen kunnen helpen bij het verwerken van een afscheid dat voorgoed is. Ik hoop dat wij allen zulke herinneringen aan Henny hebben. In het bijzonder zijn ouders, broer, vrouw en kinderen wens ik kracht toe.”

Bij het Hilton-hotel in Rotterdam staat Martin Šimek ingeschreven als coach van Michiel Schapers, Nederlands beste tennisser en nummer 25 op de wereldranglijst.

Het is begin februari en een deel van de internationale tenniswereld treft elkaar hier voor het ABN-tennistoernooi. Alhoewel Šimek niet dol is op dit gereis, zwerft hij nu een paar maanden met zijn pupil door de wereld. En als hij het dan toch doet, geniet hij er ook maar van. Maar vermoeiend blijft het. Niet alleen het trainen met Schapers, niet

de wedstrijden en de journalisten. Vooral het leven daarnaast. Want Šimek zal nooit alleen maar coach zijn, ook niet als hem dat fulltime bezig houdt. Die zelfde middag heeft hij nog een interview gemaakt met Jakob Hlasek, de nummer 7 van de wereld en de latere winnaar van het toernooi. Ook Hlasek was ooit, net als Šimek, Tsjech. Ook Hlasek verruilde zijn land voor een ander. Hij koos voor Zwitserland, Šimek voor Nederland en Italië.

Šimek heeft zijn ex-landgenoot die middag laten tekenen. Een boom,

een hondje. Om te zien waar de fantasie zit, legt hij deze wat ongebruikelijke interviewmethode uit. En, denk ik erbij, waarschijnlijk om te weten of Hlasek in nog meer op hem lijkt. Want Šimek is onder de naam Anone ook tekenaar van af en toe wat absurdistische en cynische spotprenten. NRC-Handelsblad, De Nieuwe Linie, De Opstoot, de Volkskrant, Propria Cures, de Groene Amsterdammer en de Humanist. Alleen hebben ze tekeningen van hem geplaatst of doen dat nog. Martin Šimek: coach, tekenaar, journalist en volstrekt ongrijpbaar.

TENNISTRAINER, CARTOONIST, LEVENSKUNSTENAAR

Foto: Hes van Huizen

Een interview met Martin Šimek wordt altijd een gesprek. Het gestructureerde vraag-antwoordspelletje is bij hem een absolute onmogelijkheid. In plaats daarvan is het een overrompeling, een gekoncentreerde kortstondige verliefdheid, een flirt. En natuurlijk een van tevoren tot mislukken gedoemde poging de tenniscoach/cartoonist en Mensch te volgen. Het enige dat je als interviewer kunt doen is de verwarring aksepteren en je laten drijven op de aanwezigheid van de gesprekspartner. Lessen in liefde krijg je daarbij gratis mee en het is nauwelijks mogelijk in die paar uur niets te leren over emoties, humor en de kracht van het moment.

Wie niet met zichzelf gekonfronteerd wil worden doet er dus beter aan zich niet aan Šimek uit te leveren. Want dat is het. Kijken en luisteren alleen het topje van de ijsberg. Mee moet je, je laten betoveren. Een zoekend gesprek. Grappen, waarheden die direkt gerelativeerd worden, gedachten, invallen. Soms vermoeiend en niet bij te houden, soms als een rijpe appel. Geen portret, alhoewel zijn leven daartoe zeker aanleiding geeft. Meer een schets, een ontmoeting, een min of meer toevallige gedachtenwisseling met een bijzonder mens.

MARTIN ŠIMEK'S FLIRT MET HET LEVEN

„Een speler moet in harmonie zijn met de bal. De bal en de speler zijn samenzweerders, één in een liefdesspel. Natuurlijk is de bal lijdend voorwerp, maar hij luistert veel beter naar een subtiele klap of een verfijnde aanraking dan naar een domme. Hij is wel gevoelig, maar anders dan de partner in een vrijage heeft hij geen fantasie. Die fantasie geeft de tegenstander weer, maar die probeert je tegelijk ook te verstoren in het samenzijn met de bal. Die bal moet kiezen voor één van de twee. Twee mannen die vechten om een vrouw. Natuurlijk, een simplificatie, maar wel een verduidelijking.

Een tennisser drukt zich uit door beweging. Eigenlijk is dat een veel te intiem proces om publiek bij toe te laten. Als ik een speler een kwartier op de baan heb gezien, weet ik eigenlijk alles over

hem. Veel meer dan over mijn beste vrienden. Als je een echte speler bent, sta je naakt op de baan. Elke bal die je slaat, belichaamt jou. Jij stuurt een boodschap, jezelf, via de bal. Die bal ben jij. Elke keer begin je blanco. Een nieuwe bal, een nieuwe wedstrijd. Het helpt je niks als je nummer één bent in de wereld, de bal luistert niet als jij hem niet láát luisteren. Elke keer helemaal opnieuw beginnen. Ik kijk eigenlijk nauwelijks naar de wedstrijd. Ik ben gefascineerd door de innerlijke strijd van de speler. Ik volg een ander verhaal dan het publiek.

Spelregels veranderen

Ik tennis vanaf mijn negende, ben een goede observator; kijken is mijn passie. En tennis is weliswaar vergelijkbaar met leven, maar toch een stuk simpeler.

door Ingeborg van Teeseling

De mens zit in het dagelijks leven in een veel te gekompliceerd pakket van krachten. Voor de meeste mensen is het leven niet duidelijk een spel. Tennis is een gekonsentreerd moment. Een speler is even alleen daarmee bezig. Als een mens alleen met dat moment bezig is, kun je veel van hem zien. Dan geeft hij zich bloot.

Er zijn heel weinig mensen die zo echt zijn dat ze werkelijk in het nu, in dit moment leven. Want dat kan alleen als je het leven beschouwt als een spel. Dat betekent totaal serieus en toch niet fanaat. Ik denk dat iedereen die zich openstelt tot de konklusie komt dat het leven een spel is. Het is, vind ik, ook heel gevaarlijk als je dat niet ziet. Maar de meeste mensen denken door de opvoeding, door het geloof dat leven een serieuze zaak is. Dat we leven met een vaststaand doel. En dat betekent weer dat ze niet in het moment leven, omdat ze altijd bezig zijn met later. Het maakt hun handelen onnatuurlijk; ze zetten zichzelf buiten spel. Vooral ook omdat in het leven de spelregels steeds veranderen. Daar moet je dus bijblijven, wil je nog meedoen. Door niet te leven in het moment verlies je tijd. Sommige mensen worden tachtig jaar en hebben daarvan misschien maar twee dagen echt geleefd; schone speeltijd, alleen maar met het nu bezig. Dat is een kwestie van aandacht. Je moet je laten overrompelen.

Ik kan me nog goed herinneren dat ik als kind vreselijk gelukkig was. Dat kwam volgens mij omdat ik altijd speelde. En ik zie niet in waarom ik die benadering van het leven zou moeten veranderen. Ik snap wel dat de spelregels veranderd zijn, dat ik veranderd ben. En oké, Sinterklaas bestaat niet. Maar er is iets anders, minstens net zo mysterieus in het leven. En waarom zou ik niet geloven dat ik het ontdek? Je moet je vast blijven houden aan het mysterie, aan de hoop dat er meer is. Dat maakt het interessant en risikovol en leuk. Ik vond het fantastisch om in Sinterklaas te geloven, maar de teleurstelling was ook een hele ervaring. Die pijn deed, maar de deur opende naar nieuwe mogelijkheden. Daarom ben ik ook nergens bang voor. Nieuwsgierig, dat wel."

Een paar minuten verder in het gesprek maakt Šimek een grap, waar we allebei vreselijk om moeten lachen. Als het daarna even stil blijft en ik een aanloop neem naar een volgende vraag, zegt Martin: „Kijk, dat is nou dom van mij. In plaats van in het moment te blijven en te genieten van een grap en jouw reactie daarop, realiseerde ik me opeens dat ik een grap had gemaakt en stond ik weer even buiten mezelf. Weer een moment naar de klote."

„Toch is zo'n grap belangrijk, want stel je voor dat ik serieus ben en beweer dat ik De Waarheid vertel. Dan wordt het gevaarlijk. En op zo'n moment is het wel

Er zijn heel weinig mensen die zo echt zijn dat ze werkelijk in het nu, in dit moment leven. Want dat kan alleen als je het leven beschouwt als een spel

belangrijk dat ik even naar buiten kan stappen en dat kan relativiseren: God, wat een waarheid! Šimek als Boeddha! Ik mag niet verliefd worden op mijn waarheid van dat moment. Ik moet me heel goed realiseren dat een volgend moment ook een volgende waarheid betekent. Als je je dingen laat overkomen, gebeurt er elke minuut weer iets fantastisch. Ik laat me betoveren. Ik probeer het los te laten. Want mijn ervaring is dat hoe belangrijker ik het vind om iets over te brengen, iets te vertellen, hoe minder het me lukt. Als je krampachtig probeert je jeugd voor de geest te halen aan de hand van die drie herinneringen die je hebt, ben je het al kwijt. Ik weet bijna niets van mijn jeugd. Het enige dat ik onthouden heb, is een groot gevoel van blijheid. En dat draag ik met me mee.

Blijven proberen

Ik geniet van het leven, omdat ik het volstrekte onzin vind. Al die prachtige ronde verhalen zijn natuurlijk flauwekul. Maar je moet wel proberen om ze te maken, anders speel je het spel niet mee. Iemand die geen oplossingen wil vinden, niet wil snappen, geen emotie wil ondergaan, is net als een speler die zegt dat hij het niet erg vindt of hij wint of verliest. Daar is geen lol aan. Als je niet blijft proberen, moet je uit het raam springen en genieten van de sprong. Maar je moet je door het ronde niet laten betoveren. Want je weet natuurlijk dat niks rond en af kan zijn. Dus moet je altijd proberen te bewijzen dat het vierkant is of een driehoek. Anders krijg je waarheden, Messiassen en andere gevaarlijke ellende. Dus: uit elkaar halen en weer op een andere manier vastplakken. Steeds weer opnieuw, totdat je doorkrijgt dat het één grote grap is. Dat het eigenlijk een punt is – of zelfs helemaal niet bestaat. Dat is het spel, dat is leuk. De meeste mensen zeulen hun hele leven dat ene rondje met zich mee. Dat ene uitgangspunt, waar ze zich tot hun grote opluchting aan vast kunnen houden. „Eindelijk kunnen we leven, want we weten waarom." Dat zijn in mijn visie de clowns met de serieuze gezichten. Negentig procent van de mensen leeft zo. Daar moet ik vreselijk om lachen. Omdat ik met mijn fantasie al die ronde redeneringen ook wel kan bedenken. Maar gelukkig werpt diezelfde fantasie onmiddellijk de vragen op die van rond weer vierkant maken. Zo blijf ik ongevaarlijk, gek. En rijk zal ik er niet van worden, want dan moet je een ideologie of een godsdienst bedenken. (lacht). Ik geloof in alles, maar nooit voor lang. Ik geloof nu dat jij een echte journalist bent, anders kan ik niet praten. Ik geloof nu ook dat jij dat heel goed kunt en dat het belangrijk is. Maar als ik dit stuk lees, is het gesprek

alweer een leven geleden. Dat is het leuke aan het spel, het verandert steeds.

Toen werd ik wakker

Ik heb maar één keer in mijn leven langdurig in iets geloofd. De eerste 19 jaar van mijn leven, in Tsjecho-Slowakije. Omdat de Sovjets met zoveel kracht probeerden ons een ideologie op te dringen, gingen we zelf waarden bedenken en daarin geloven. De schaal was: goed, beter, Amerikaans.

Toen ik naar het westen emigreerde, ben ik van dat geloof al snel afgefallen. En heb ik gemerkt dat wat hier zwart is, daar wit is en andersom. Dat heeft me gedrukt op het volstrekt relatieve van normen en waarden. De enige konklusie kon dus zijn dat ik het zelf van moment tot moment moest bedenken. Toen werd ik wakker. Ik geloof nu niet meer in goed en kwaad. Het gaat om echt en onecht.

Dat ik daar niet aan ten onder ben gegaan, is misschien een kwestie van talent. Het talent om een vorm van evenwicht te vinden. Ik ben heel gevoelig, dus mag ik cynisch zijn. Ik kan strelen, dus mag ik slaan. Het gaat om harmonie en concentratie."

Volgt een verhaal over zijn ouders en hun liefde voor de kleine Martin. Met ontroering en levende beelden verteld. Zijn moeder die huilde als ze vond dat ze hem moest slaan. Rechtvaardigheidsgevoel dat pijn doet. Zijn vader die een lachpauze

HET ONMOGELIJK

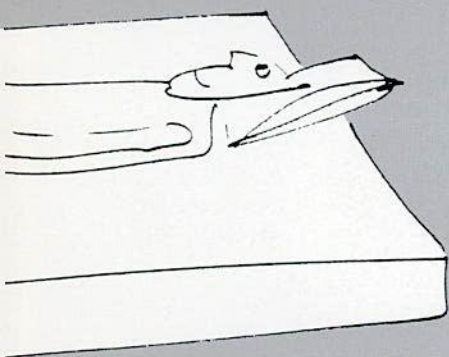

nodig had als zijn zoon een spotgedicht aan de buurman had voorgedragen, maar toch vond dat je oude mensen niet mocht beledigen. Een beetje weemoed en verlangen, maar vooral groot geluk. Ik ben er even stil van. En dat wordt dus onmiddellijk afgestraft. „Je denkt toch niet dat ik nadenk over wat ik zeg? Het ontstaat. Als ik erover nadenk, ben ik er ook verantwoordelijk voor. En dat gaat me echt te ver.” We lachen en ik realiseer me dat hij het voor de zoveelste keer dit gesprek weer voor elkaar heeft. Interviewer en gesprek ondermijnd en op een vriendelijke manier volstrekt geridiculiseerd wat we aan het spelen zijn: dat ik vraag en hij antwoordt. Serieus, als het even kan. Jammer dan, proberen we iets anders. En ik laat hem reageren op woorden. Beproefde journalistieke methode. Associëren, Martin. „Fantasie, geluk.” Roept u maar. Uiteraard krijg ik wat ik verdien. Een lachbui en de opmerking: „Dat zou handig zijn hè, afgeronde definities van zulke ingewikkelde begrippen. Luie donder. Dat soort woorden hebben een onbeschrijfelijke lading. Ik kan daar wel antwoord op geven, maar dan wordt het een cartoon. Want dan moet ik tien definities geven. Maar waarom vraag je niet naar woorden als melk, boom, brood,

borst, koe? Dat zijn prachtige woorden. Aarde, het mooiste woord dat er is.” Verlekkend worden de klanken geproefd. Ogen wijd open, helderder dan eerder in het gesprek. Šimek geniet. „Vrouw. Dat zit weer tussen geluk en koe in. Snap je?”

De meeste mensen denken door de opvoeding, door het geloof dat leven een serieuze zaak is. Ze zijn daarom altijd bezig met later en zetten zichzelf zo buitenspel

VILLEN BEREIKEN

VORM VAN LUIHEID

Anne

Weer die ogen. Ik word uitgelokt, weet ik. Dus kijk ik ergens anders naar en blijf koppig proberen. „Talent”. Kom op Martin, doe even leuk mee. En Šimek toont zich hoffelijk.

„Mijn talent is dat ik aandacht kan schenken. En doordat ik dat weg kan geven, geef ik het aan mezelf, eigenlijk. Want daardoor gebeurt er iets in mij. Als jij alleen met jezelf bezig bent, gebeurt er niets in jou. Dat is niet minder dan wat ik doe, alleen vervelender want steeds hetzelfde. Ik verander konstant. Maar niet ten goede, pas op. Ik ben niet beter of slechter dan tien jaar geleden. Toen was ik een echte dertiger, zoals ik nu een echte veertiger ben. Als het goed is wandel je je hele leven om je eigen kern heen. Die er vanuit verschillende momenten, verschillende gezichtspunten, anders uitziet, maar jouw wezen blijft.

Sporen achter laten

Ik ben nergens op uit. Nu niet en nooit. Ik heb geen doelen, geen uitgangspunten. Ik speel het spel, geniet van het

MIJN ENE
BROERTJE
IS PUNK
DE ANDERE SKIN HEAD
MIJN MOEDER
IS
FEMINISTE
EN
MIJN
VADER
ANARCHIST
IK
HEET
VICTORIA
EN NOEM
MIJN BEERTJE
PLUISJE

Anne

moment. Ik ben. Meestal. Als ik geluk heb. Je eigen handtekening. Iedereen kan schrijven, maar voor een echte handtekening is moed nodig. Ook om hem leesbaar te houden. Maar je moet sporen achterlaten waarvoor je je niet hoeft te schamen, omdat het jouw sporen zijn. Niet alleen uit reactie of ijdelheid, maar vanuit jezelf, niet vals, niet nagedaan van iemand anders.

Vroeger had ik een aanloop nodig om tot dat existentiële moment van echtheid te komen. Vandaag is bijna iedere kleinigheid voor mij aanleiding om echt te zijn. Het is niet zo dat schreeuwen onnatuurlijk is, of fluisteren. Alles is natuurlijk, maar het gaat om timing. Doen waar het moment jou om vraagt. Als jij nu tegen me zegt dat je van me houdt, geloof ik je. Maar ik zal het morgen weer vragen, want morgen is een ander moment. Dat kan dan een bevestiging zijn van wat ik zie. Ik wil weten dat ik goed kijk, dat mijn blik niet vertroebeld wordt door dat ik wil zien.”

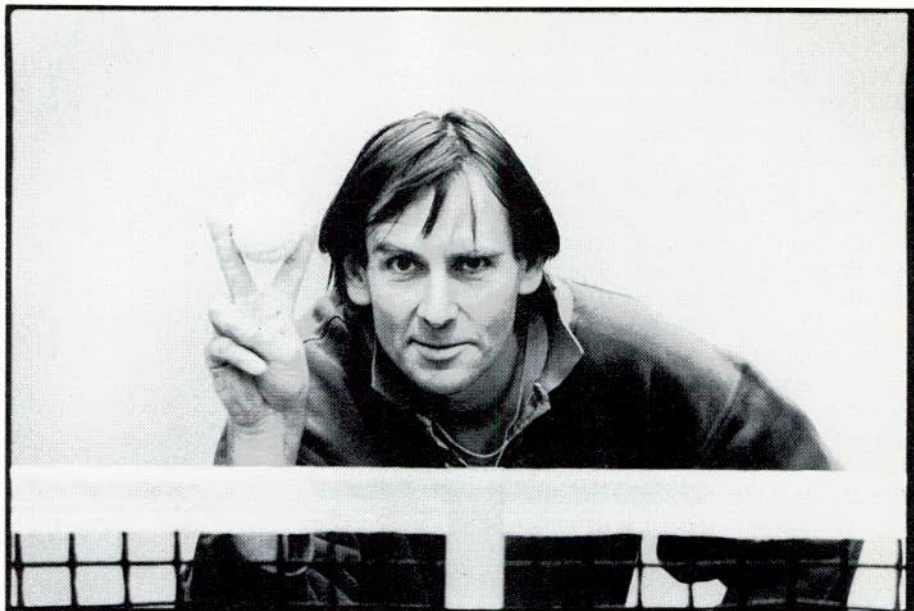
Het interview begint nu, laat op de avond, steeds meer de volstrekt logische inkonsekventie van een gesprek te krijgen. Van de liefde komen we op vrouwen, waar vandaan het een kleine stap lijkt naar kinderen. Die Martin leuk vindt, maar: „Ik denk dat het bijna een zwakte is om zelf kinderen te willen. Ik hou heel veel van kinderen, zou het ook raar vinden als ik dat niet deed. Ik heb veel met kinderen gewerkt en dat vond ik heel aangenaam. Maar ik heb veel te lang van een vrouw gehouden omdat ik haar kende als kind. En het is een hele lieve vrouw, maar ze is niet meer dat fantastische kind dat ik altijd in haar ben blijven zoeken. Daarom begrijp ik ook dat een moeder altijd van haar

kind zal blijven houden. De moeder van de massamoordenaar zal, als ze intelligent genoeg is, begrijpen dat haar zoon een harde straf verdient. Maar toch zal ze van hem houden, want ze kent het kind in die man."

"Ik heb gezegd dat kinderen krijgen een zwakheid is. Ik bedoel: in je kind zie je dingen van jezelf terug. Dus van je kind houden is de meest verregaande vorm van narcisme. Zeker als je als man een jongens-kind krijgt. Ik begrijp dat niet van mannen, dat ze zo graag een jongetje willen. Ik zou me wel kunnen voorstellen, dat je zoveel van een vrouw houdt dat je zegt: ik wil jou twee keer. Dus niet jezelf willen vermenigvuldigen, maar haar. Daarom zou ik ook een meisje willen, want ik ken mezelf. Daar hoef ik er geen twee van.

Het lijkt me zo pijnlijk dat je weet dat je je kind eerst kapot moet maken voordat hij de wereld in kan. Te weten dat de veiligheid van de liefhebbende kinderwereld hem niet voldoende stevigheid geeft om buiten die wereld echt overleefd te blijven. Je moet hem kapot maken, anders gaat hij kapot. In ieder geval moet je die kleine wereld aan stukken scheuren. Je moet dat kind zijn kind-zijn ontnemen. Hij moet zijn illusies verliezen, anders kan hij ze nooit herwinnen. Je zult hem eerst Sinterklaas moeten ontnemen, voordat je kunt uitleggen dat daarmee het mysterie van het leven niet weg is. Ik vind van kinderen houden niet de hoogste vorm van liefde. Daar zit één maar aan: voor kinderen is de liefde van de ouders dat wel. Kijk, daar neemt het leven ons echt beet.

Mijn vader was superintelligent. En toch zei hij dat ik beter tenniste dan de jongen waar ik van verloor. Terwijl ik wist dat dat niet waar was. Dus mijn vader maakte zich in mijn ogen volstrekt belachelijk. En ik vond dat heerlijk, want dat betekende dat hij van me hield. Die blindheid was prettig, ik voelde me beschermd en veilig. Een verliefde dwaas, mijn vader. En verliefdheid maakt je dom, oneerlijk en hopeloos in de war. Het meest fantastische dat er is. Ik sta tegenwoordig open voel me vaak onmiddellijk gelukkig. Zo zelfs dat dat mensen irriteert, want geluk is ook een soort taboe. En ik ben gelukkig, zo droevig als dat gaat. Alles is een groot zinloos wonder." ■

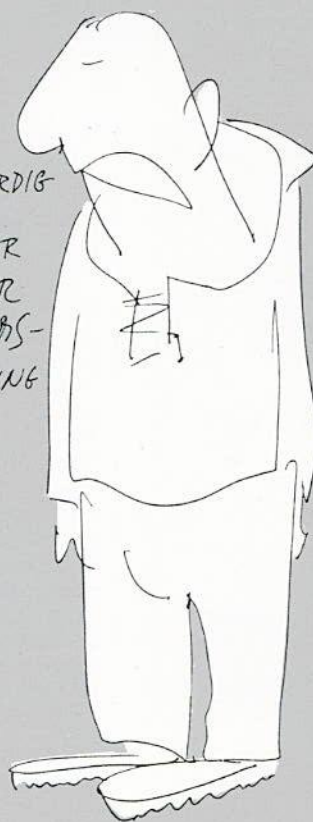

Iemand die geen oplossingen wil vinden, niet wil snappen, geen emotie wil ondergaan, is net als een speler die zegt dat hij het niet erg vindt of hij wint of verliest

SPORTEN WERKT VERSLAVEND

IK
VERZET
TEGENWOORDIG
GEEN
STAP MEER
ZONDER
LICHAAMS-
BEWEGING

Anone

TWINTIG VOORSTELLEN OP 28-STE HV-KONGRES IN MEI

Op 27 en 28 mei wordt in Groningen het 28ste kongres van het HV gehouden. De voorstellen van het bestuur en de afdelingen zijn nu alle ingediend, in het hele land worden deze tijd ledenvergaderingen gehouden waarin de voorstellen (met het preadvies van het hoofdbestuur) worden besproken. Tot uiterlijk 19 maart is het mogelijk om amendementen in te dienen. Eén keer in de twee jaar is hier dé kans om als HV-lid invloed op het verenigingsbeleid uit te oefenen. Dus kijk in de uitgave van uw afdeling of en zo ja wanneer er een ledenvergadering over de kongresvoorstellen wordt gehouden. Ga erheen en praat mee.

Op het kongres in mei wordt ook beslist over de kandidaatsstellingen voor het hoofdbestuur en voor de Verbondsraad. Daarnaast is ook de beleidsnota voor de jaren 1989-1991 (titel: „Verbreiden en verdiepen”) ter discussie. Hieronder in vogelvlucht de ingediende kongresvoorstellen. U kunt een uitgebreidere samenvatting per omgaand thuisgestuurd krijgen als u ons dat laat weten

(tel.nr.: 030-318145). Heeft u interesse in een volledig set met de integrale tekst, dan kunt u deze ook zonder verdere kosten bij het HV aanvragen.

Eén van de meest uitgebreide kongresvoorstellen gaat over een bijstelling van het Humanistisch Manifest dat dan geschikt moet zijn voor de jaren 1989-1991. De tekst is verbeterd, o.a. omdat deze is aangepast aan de actualiteit. Ook wil het hoofdbestuur de onverenigbaarheid van functies beter geregeld zien, de bevoegdheden in het HV formeel vastleggen en de contributie voor de komende twee jaar licht verhogen. De afdeling Amsterdam vraagt verder om meer aandacht voor het milieu in het HV en het Vredesberaad pleit in een voorstel voor verdergaande terugdringing van kernwapens (hetgeen het hoofdbestuur gezien de politieke strekking van het voorstel ontraadt). In twee andere voorstellen wordt gevraagd om meer expliciet humanisme en HV in de programma's, terwijl de afdeling Delft pleit voor ledenwervende reclamespotjes.

Verder zijn er twee voorstellen om het HVO meer te (onder)steunen, wil men het groepswerk onderzoeken en een garantie zien voor het voortbestaan van het kaderblad Humus. Een ander voorstel behelst het instellen van een adviesgroep die standpunten over actuele kwesties zou kunnen voorbereiden.

Ook nu weer een voorstel om te onderzoeken of er ook humanistische gebruiken, gezangen en symbolen ontwikkeld zouden moeten worden. Twee jaar geleden wilde het kongres daar niet van weten. Kongresvoorstel 15 lijkt verder nogal een vreemde eend in de bijt: men wil meer aandacht voor de IHEU in de Nederlandse pers en vraagt of het HV daarvoor kan zorgen. En de afdeling Doetinchem wil geld zien voor een mobiele tentoonstelling over het werk van het HV. De afdelingen Bussum, Zutphen en Groningen tot slot, willen met name een andere contributie-verdeling: meer naar financiële behoefte dan naar aantal leden. (HvH)

KNIPSELKRANT

Het Humanistisch Verbond geeft zes keer per jaar de HV-Knipselkrant uit. Zo'n veertig pagina's per nummer (plus regelmatig een special) met daarin: berichten over HV en verwante organisaties, ethische beschouwingen op actuele onderwerpen en artikelen die het lezen en bespreken meer dan waard zijn. De Knipselkrant is met name geschikt voor afdelingen van het HV. Een abonnement op de krant kost f 100,- voor een heel en f 50,- voor een half jaar en kan ingaan op 1 januari of op 1 juli. Eventuele reeds verschenen nummers krijgt u toegestuurd. U kunt zich opgeven door een kaartje te sturen naar HV, t.a.v. Martin de Zoete, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

HUMANISTISCHE PRIJS VOOR SAKHAROV

Andrei Sakharov (links) krijgt uit handen van Paul Kurtz de *International Humanist Award* uitgereikt. Dit gebeurde op 10 november vorig jaar, in New York. Twee dagen ervoor had de IHEU (de internationale humanistische organisatie waar ook het HV lid van is), op haar kongres in Buffalo deze onderscheiding aan deze bekende Russische geleerde en voorvechter voor de mensenrechten toegekend.

HOE HUMANISTISCH W

Het kan niemand meer ontgaan zijn dat 200 jaar geleden de Franse Revolutie uitbrak. Een vloedgolf van herdenkingen stort zich dit jaar over ons uit. In humanistische kring is de belangstelling voor de Franse Revolutie groot en dat is begrijpelijk. In de 18e eeuwse Verlichting stonden de kernbegrippen in het humanistische mensbeeld – natuurlijkheid, verbondenheid, gelijkheid, vrijheid en redelijkheid – centraal en tijdens de Revolutie vormden deze ideeën de basis van de herinrichting van de samenleving. Als we terugkijken op drie van de belangrijkste daden van de revolutionairen – de proklamatie van de rechten van de mens, de doorbreking van de levensbeschouwelijke alleenheerschappij van de kerk en de introductie van het democratische beginsel – lijkt de Franse Revolutie wel een „humanistische” Revolutie. Maar hoe „humanistisch” was de opstand van 1789 eigenlijk? André Hielkema zocht naar een antwoord. En het maartnummer van Rekenschap gaat er heel uitvoerig op in.

Het humanisme van de Verlichting is slechts ten dele een oorzaak van de Franse Revolutie, naast o.a. het economische motief en in het algemeen de slechte levensomstandigheden van de bevolking. Ook die economische oorzaak van de Franse Revolutie mag echter niet te zwaar worden benadrukt. Na 1750 hadden de ondernemende burgers in handel en nijverheid en tot op zekere hoogte ook de boeren en ambachtsslui kunnen profiteren van de economische bloei in Frankrijk. Weliswaar moesten de boeren zware belastingen opbrengen en nog steeds een aantal feodale plichten tegenover meestal adellijke landheren vervullen, maar hun positie was niet achteruit gegaan. Ook was hun welstand niet kleiner dan die van de boeren in de meeste andere Europese landen. Alleen de levensstandaard van het proletariaat was in de decennia vóór 1789 fors teruggelopen omdat de lonen achterbleven bij de prijsstijgingen. Dit proletariaat was vergeleken bij latere tijden niet groot, maar in de revolutietijd nam vooral de invloed van de ontevreden radikale arbeiders toe. Maar ook de intellectuelen waren ontevreden over de politieke situatie aan de vooravond van de Franse Revolutie. Frankrijk had in de 18e eeuw veel aan prestige verloren. Lodewijk XIV had nog naar de wereldhegemonie gestreefd, maar voor Lodewijk XV bleek zelfs de Europese hegemonie onhaalbaar. Na 1774 sukkelde Frankrijk voort onder Lodewijk XVI. Het was Engeland, met een veel kleinere bevolking én een ander politiek systeem, dat furore maakte. De Franse Verlichtingsfilosofen begrepen maar al te goed wat de oorzaken van de nationale neergang waren: de inefficiënte landbouw, de onrechtvaardige belastingheffing waarbij de rijken buiten schot bleven, de privileges (bijzondere voorrechten) van de adel en de kerk, het ondoelmatige en chaotische staatsapparaat dat niet eens bij machte was om een al dan niet sluitende staatsbegroting op te stellen. En dan was er ook nog de zwakke positie van het centrale gezag, de monarchie, tegenover de geprivilegieerde groepen.

Het centrale gezag was het met de intellectuelen eens dat er politieke en eko-

nomische hervormingen moesten komen, vooral omdat dan de staatsinkomsten zouden kunnen toenemen. Men wilde de adel, de kerk en de rijke bourgeoisie onder de belastingplicht brengen. Ook moest de produktiviteit in de landbouw worden verhoogd, zoals dat ook in Engeland was gelukt, maar in Frankrijk ging het mis. De ene na de andere hervormingsgezinde minister trad aan, maar voor ze hun plannen konden uitvoeren, moesten ze onder druk van de geprivilegieerde groepen alweer het veld ruimen. De adel en de kerk hielden stevig vast aan hun eeuwenoude bevoorrechte plaats in de maatschappij, en de positie van de koning werd steeds meer uitgehold. Er ontstond een patstelling die alleen nog door een revolutie doorbroken kon worden.

Permanente staat van oorlog

De misstanden in het Franse politieke systeem werden nog verder verscherpt door de rivaliteit met Engeland. In de 18e eeuw verloor Frankrijk alle belangrijke oorlogen. Het prestige van de monarchie en van de legerkaste, de adel, smolt weg. Om het weer op te vijzelen was na elke verloren oorlog een nieuwe oorlog nodig. Financiële en economische hervormingen zouden in eerste instantie leiden tot vermindering van de staatsinkomsten en dat was voor een land dat in een permanente staat van oorlog verkeerde, natuurlijk onaanvaardbaar.

Pas na 1778 lukte het Frankrijk om de Britten een hak te zetten door steun te geven aan de Amerikaanse opstand tegen het moederland Engeland. De triomf van de Amerikanen kwam echter te laat om het aanzien van Frankrijk in de wereld genoeg op te vijzelen. Bovendien kostte de hulp aan de Amerikanen veel te veel geld. Hoewel de Franse staatsschuld kleiner was dan de Nederlandse en slechts de helft beliep van de Engelse, waren de mogelijkheden om tot een dekking te komen uitgeput. In 1788 was het land bankroet.

Financiële hervormingen bleken nu onvermijdelijk. De adel dwong Lodewijk XVI om zijn voorstellen voor te leggen aan de Staten-Generaal. In dit nationa-

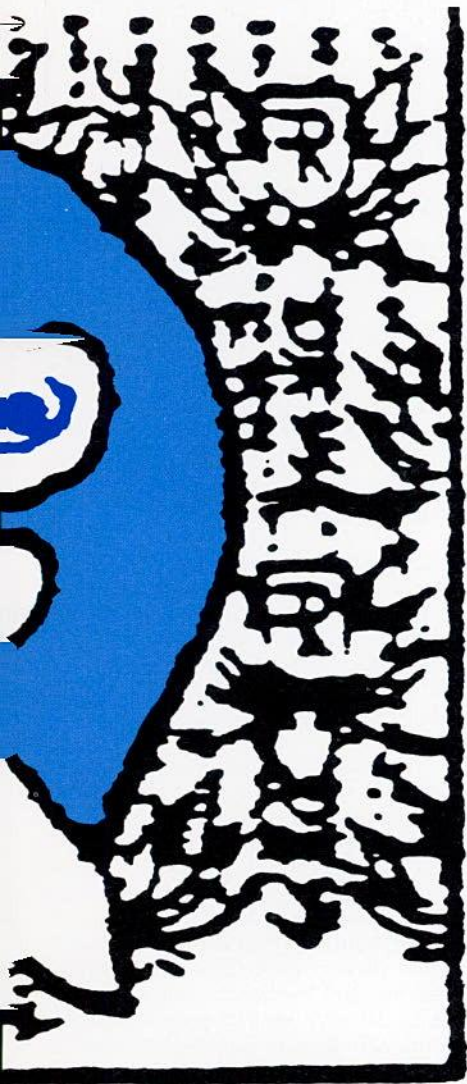

Vrijheid, gelijkheid en broeder

le „parlement” dat bijna twee eeuwen niet meer bijeen was geweest, hadden de adel en de geestelijkheid een meerderheid. De boeren en de burgers weigerden echter de hen toegedachte minderheidspositie. Toen de Staten-Generaal eindelijk bijeen kwam in mei 1789, riep de derde stand zich dan ook uit tot Nationale Vergadering, de ware representant van het Franse volk. Op 20 juni 1789 legde deze Nationale Vergadering 'de eed op de kaatsbaan' af. Men zou niet uiteen gaan, voordat er een grondwet was ontworpen. Na enkele politieke schermutselingen dreigde de koning met militair ingrijpen. Hij was altijd de opponent van de adel en de geestelijkheid geweest, maar nu koos hij uiteindelijk toch hun kant. De spanning steeg snel. Op 14 juli 1789 bestormde een Parijse volksmassa de Bastille, een oude gevangenis voor politieke dissidenten en een symbool van de absolute macht van de koning. Lodewijk XVI bond in en het prestige van de monarchie zakte onder nul.

De Nationale Vergadering wilde de ba-

DE FRANSE REVOLUTIE?

Maar ook: tirannie en terreur

sis van de rede een grondwet ontwerpen waaruit een geheel nieuwe sociale en politieke orde moest ontstaan. Zo zou de nieuw verworven macht worden gebruikt om een nieuwe samenleving te maken, niet slechts ter versterking van de eigen positie. Dat was uniek in de geschiedenis. Vóór de Franse Revolutie hadden opstanden immers alleen tot doel om nieuwe heersers aan de macht te brengen.

Eerst schafte de Nationale Vergadering de standenstaat af. Alle traditionele voorrechten werden overboord gezet. Daarna werd de verklaring van de rechten van de mens ontvouwd, de catechismus van de Revolutie. Elk individu had gelijke rechten. Rechten die niet als privileges ontleend konden worden aan de traditie, maar die op grond van de gelijke natuur van de mensen voor iedereen algemeen geldig waren. Zo was er voor iedereen het recht op de vrijheid om te doen wat men wilde zolang anderen niet geschaad werden en de wet werd geëerbiedigd. Verder was er het recht op veiligheid, het recht op partikulier

bezit en het recht om tegen onderdrukking in verzet te komen.

Tussen oktober 1789 en september 1791 werden alle regels en instellingen van vóór de Revolutie doorgelicht en gewogen. De meeste werden afgeschaft: de ministeries en andere overheidsinstanties, de honderden regionale juridische en bestuurlijke werkwijzen, de oude belastingen, de adellijke titels, de oude provincie-indeling en alle speciale voorrechten. Het wegvallen van de belastinginkomsten werd in het begin gecompenseerd door de onteigening van de kerkelijke goederen. De geestelijken moesten een eed op de grondwet afleggen. De koning kreeg een plaats in de nieuwe structuur, maar had geen politieke macht meer. Hij werd „de automaat van de grondwet”. De macht lag bij een 745 leden tellende Wetgevende Vergadering. Op 3 september 1791 werd de nieuwe grondwet afgekondigd.

Daarmee was de Revolutie, een revolutie van de gegoede burgerij, voltooid. Frankrijk was een moderne staat geworden, „humanistisch”, gegrondvest op de rede en de rechten van de mens. Deze ommekeer bracht ook de rest van Europa in beweging. Aanhangers en tegenstanders buiten de grenzen lieten zich steeds luider horen. De tegenstanders werden aangespoord door Franse aristokraten die hun land waren ontvlucht. Begin 1792 leken Oostenrijk en Pruisen een interventie in Frankrijk voor te bereiden. In de Wetgevende Vergadering in Parijs was te horen dat de Revolutie niet veilig kon zijn als deze zich niet over de rest van Europa verspreidde – desnoods met Franse militaire hulp. De Oostenrijkse en Pruisische dreiging werd beantwoord met een Franse oorlogsverklaring.

Verdere verpaupering

De oorlog en de inflatie leidden tot een verdere verpaupering van de laagste klassen. Het proletariaat eiste daarom steeds meer invloed op het verloop van de Revolutie. De extreme opvattingen in de politiek kregen steun door op elkaar volgende uitbarstingen van volkswoede. Eerst moest de onbetrouwbare koning het ontgelden.

Op 10 augustus werd Lodewijk XVI ontroond en met zijn gezin gevangen gezet. Een Nationale Conventie nam de macht over van de Wetgevende Vergadering. Doel was een nieuwe grondwet die door invoering van de absolute volkssoevereiniteit de invloed en het welzijn van het proletariaat beter zou garanderen dan de grondwet van de Nationale Vergadering. Intussen duurde de volkswoede voort. In september 1792 werden in blinde terreur meer dan 1100 opgesloten tegenstanders van de Revolutie, een zogenaamde Vijfde Colonne, uit de gevangennissen gesleurd en vermoord. In dezelfde maand werd Frankrijk tot republiek uitgeroepen.

In de Nationale Conventie vormden zich nieuwe politieke partijen, als de radikale en militante Jacobijnen met de beroemde leiders Marat, Danton en Robespierre. Op voorstel van die laatste werd op 21 januari 1793 Lodewijk XVI, inmiddels gedegradeerd tot burger Capet, onthoofd, na berecht te zijn wegens hoogverraad. Dat betekende ook gelijk het einde van de afzijdigheid van de andere Europese mogendheden. Een koningsmoord, dat was de limiet. In maart 1793 stonden ze bijna voltallig met hun kanonnen aan de Franse grens. Bestuurlijke chaos, militaire nederlagen, hongersnood, inflatie en binnenlandse opstanden brachten het einde van de Franse Revolutie met de dag dichterbij. De Jacobijnen konden het zich echter niet permitteren om te verliezen. Na de onthoofding van Lodewijk XVI was er voor hen geen weg meer terug.

Het was het begin van de terreur. Eerst vaagden de Jacobijnen de andere politieke groeperingen in de Nationale Conventie weg, en in juli 1793 regerden Danton, Robespierre en Saint-Just met absolute volmacht. De rechten van de mens en het democratische principe werden tijdelijk opgeschort. Economische maatregelen (zoals de bevrozing van de prijzen) kwamen tegemoet aan de grieven van het proletariaat. Totale militaire ineenstorting van Frankrijk werd voorkomen door de invoering van de algemene dienstplicht. Hierdoor kon een enorm leger op de been worden gebracht. Om de binnenlandse chaos en de kontra-revolutionaire opstanden onder controle te krijgen, werden revolutionaire rechtbanken opgericht. Ieder die alleen al werd verdacht van ondermijnende gedachten, werd veroordeeld. Tussen oktober 1793 en juli 1794 vonden zo 40.000 mensen onder de guillotine (en andere manieren) de dood. Ook koningin Marie Antoinette. De revolutionaire terreur beperkte zich niet tot de tegenstanders. Ook de eigen Jacobijnse partij werd „gezuiverd”. In april 1794 rolde het hoofd van Danton zelf. Plannen voor nog meer zuiveringen brachten in juli 1794 de tegenstanders van Robespierre op één lijn. Toen viel voor hem het doek. Met 21 aanhangers, waaronder Saint-Just, werd ook hij onthoofd. Daarmee kwam een einde aan het schrikbewind van de volksdiktatuur en zette de reactie in.

De philosophes

Wat valt er precies te zeggen over de invloed van het humanisme in deze tijd? Tussen 1789 en 1791 kwam het tot uiting in de hervormingen van de Nationale Vergadering. Het schrikbewind van de Jacobijnen stond daar niet los van. Er was maar één Franse Revolutie, en die werd onder meer geïnspireerd werd door de Verlichting. Blijkbaar bevatte het denken van de Franse Verlichtingsintellektuelen, de „philosophes”,

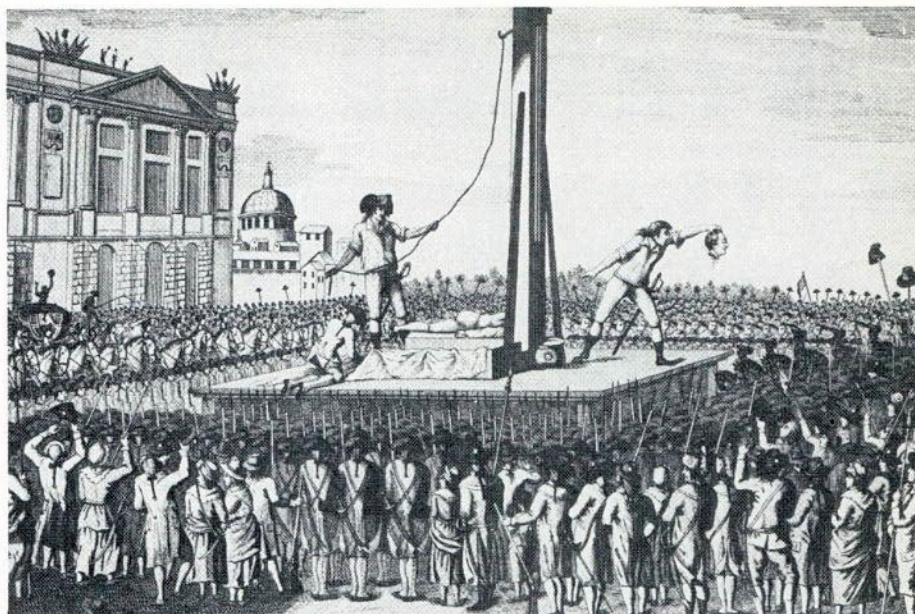
elementen die tot „humanistische“ oplossingen leidden, maar ook elementen die de terreur rechtvaardigden. Ook Robespierre was een erfgenaam van de Verlichting. Dit klinkt misschien wat dubbelzinnig, maar de Verlichting heeft als eenheid nooit bestaan; zoals ook de meeste „-ismen“ als eenheid niet bestaan. De Verlichting telde zeker drie richtingen.

Allereerst waren er de opvattingen van denkers als Montesquieu en Burke die stelden dat de mens als sociaal wezen gekonditioneerd werd door het geheel van de natuur en de samenleving. Zo spekuleerde Montesquieu over de invloed van het klimaat op mensen. De invloed van mensen op elkaar, de ontwikkeling van de samenleving, was een organisch proces waarbinnen de diverse groeperingen hun eigen tradities en rechten opbouwden. Er groeide zo een pluriform geheel waar centralistische, „mechanische“ overheidsmaatregelen geen inbreuk op mochten maken. Dit is het conservatieve element in de Verlichting.

Andere „philosophes“ waaronder Diderot meenden dat de samenleving wel „gemaakt“ kon, en ook moesten worden. Op basis van wetenschappelijke inzichten zou duidelijk worden op welke manier de maatschappij het beste kon worden ingericht. De wetenschap maakte immers grote vorderingen. Het zou duidelijk worden welke kosmische wetten de natuur en ook de mens beheersten. Als deze wetten de grondslag zouden vormen voor de inrichting van de samenleving, zou dat de mensheid goed doen. Tegenkrachten als (bij)geloof en traditie moesten worden overwonnen. Het was een mechanisch perspectief dat de voorwaarden voor het menselijk bestaan gelijk wilde maken, overeenstemmend met algemene natuur- of levenswetten die voor iedereen altijd en overal golden. Voor pluriformiteit was weinig ruimte. Vrijheid was wel een belangrijk begrip: de natuur- of levenswetten moesten „in vrijheid“ hun werking kunnen hebben, met name in economische zin. Dat betekende „vrij“ van de traditionele beperkingen in het economische leven. Een liberaal standpunt dus.

Tenslotte is er de richting in de Verlichting van met name van Rousseau waarin het individu centraal staat. Het individu zou op basis van het eigen geweten en de eigen behoeften een positie moeten kiezen in de samenleving. Volgens het gelijkheidsbeginsel zou elk individu gerechtigd zijn tot die eigen positiebepaling. De vraag was nu, hoe het individuele recht op goedkeuring of afkeuring van maatschappelijke omstandigheden of ontwikkelingen in overeenstemming gebracht kon worden met het belang van het algemeen. De oplossing van Rousseau was dat het individu met zijn democratische rechten moest proberen zijn wil in overeenstemming te brengen met de algemene wil. Dat was een deugd. De samenleving als geheel, alle individuele stemmen samen, bepaalde die algemene wil.

Hier zien we het democratische element van de Verlichting. Maar tegelijkertijd wordt het pad geëffend voor wat de his-

Op 21 januari 1793 werd Lodewijk XVI onthoofd. Deze „koningsmoord“ betekende oorlog met de buurlanden en het begin van de Revolutionaire Terreur.

toricus Talmon de totalitaire democratie noemde. Want als de nadruk nu eens komt te liggen op de algemene wil en minder op het individu? Als er leiders optreden die zeggen dat zij de algemene wil van de in de natie verzamelde individuen met al hun individuele morele overwegingen vertegenwoordigen? Dan ontstaat precies de keerzijde van democratie. De volkssoevereiniteit komt in handen van enkelen die menen dat zij de wensen en behoeften van het volk beter kennen dan het volk zelf en die hun macht rechtvaardigen door een beroep te doen op de volkswil.

Dat was wat Robespierre en Saint-Just deden. Oppositie was voor hen dan ook onaanvaardbaar. Zij waren, meenden ze, niet als de tiran Lodewijk XVI die slechts het belang van een zeer klein en overbodig deel van de natie vertegenwoordigde. Tegen hem was wel een opstand gerechtvaardigd. De Jacobijnse leiders daarentegen belichaamden de wil van het hele volk. Waar haalde je het recht vandaan om je te verzetten tegen het soevereine volk zelf? Dit is de redenering van de totalitaire democratie. Het is een redenering die terugkomt in het fascisme en het communisme in deze eeuw. Bij Lenin en Stalin, bij Mussolini en Hitler, bij Mao. Er is een ononderbroken lijn van de Verlichting naar het concentratiekamp. Die lijn gaat voor een deel terug naar ideeën van Rousseau over de democratie, maar ook naar een bepaalde vorm van het algemenere Verlichtingsideaal van de perfectie van de mens.

In dit ideaal wordt de mens los gezien van zijn omgeving en zijn tradities en gewoonten, als een abstrakt wezen dat perfect „gemaakt“ kon worden, door de staat. De staat zou een „wetenschappelijke“ blauwdruk moeten geven van het perfecte mens-zijn. Er werd een directe link gelegd tussen de staat, de algemene wil, met onbeperkte macht en het individu dat deugdzaam was door zijn eigen wil in overeenstemming te brengen met de algemene wil. Economische belangen, levens- of geloofsovertui-

ging, politieke voorkeur en andere groepsbelangen van het individu moesten wijken voor zijn directe relatie met de staat. Het was de „mechanische“ perfectie van de mens door hem te konformereren, gelijk te maken aan de anderen.

Het moderne humanisme gaat terug naar de Verlichting en de Franse Revolutie. Het omarmt de redelijkheid, de rechten van de mens, de democratie, de pluriformiteit en ook het ideaal van de betere mens. Het humanisme kiest dus voor de beste elementen in de drie stromingen van de Verlichting. Tijdens de Franse Revolutie kwamen alle onderdelen van het Verlichtingsdenken naar voren. Humanisten beoordelen een aantal van deze aspecten negatief. Ze keren zich bijvoorbeeld tegen terreur en tegen politieke situaties waarin de meerderheid (de algemene wil) niet gebonden is aan grondrechten en algemene rechtsbeginselen. Ze schuwen verder het mechanistische mensbeeld en houden vast aan de pluriformiteit in de samenleving. Er is daarom bij humanisten ook waardering voor de conservatieve richting in de Verlichting die voortleefde in de Romantiek. Al met al heeft het „humanisme“ tijdens de Franse Revolutie veel gewonnen, maar verloren heeft het ook. Gemengde gevoelens dus, over die Franse Revolutie.

André Hielkema

Het maartnummer 1989 van Reken-schap gaat uitvoerig in op de relatie tussen humanisme en de Franse Revolutie. Paul Cliteur schrijft over de Amerikaanse Revolutie van 1776 die „humanistischer“ was dan de Franse, en Rob de Ruig over de morele dilemma's van de Duitse aanhanger van de Franse Revolutie, Georg Forster. Piet Thoenes vergelijkt Parijs 1789 met Peking 1949. Gerard Puchinger beschrijft de reactie op de Franse Revolutie in Nederland bij Groen van Prinsterer. De vrouw in de Verlichting en tijdens de Franse Revolutie is het onderwerp van Roelie van

BON

Ja, ik neem een abonnement op het humanistische kwartaalblad *Rekenschap* en ontvang gaarne het boek *In Staat van Besef* van P. Spigt.

Naam:

Adres:

Postcode/woonplaats:

Handtekening:

Ik wacht met het betalen op de akseptgirokaart.

der Hoeven-Koning en Tine van Raamsdonk. Rob Tielman komt tenslotte tot een samenvatting over „humanisme en de Franse Revolutie“. De Losse Notities van dit nummer van *Rekenschap* worden verzorgd door Hans Freudenthal die een bezoek bracht aan China. Verder een uitvoerig en uiterst aktueel artikel in *Rekenschap* over het verbod op het toetsingsrecht in het Nederlandse staatsrecht en de gebruikelijke boekbesprekingen.

Rekenschap is een tijdschrift dat elk kwartaal discussiestof voorlegt aan de humanistische beweging over onderwerpen die centraal staan in het moderne humanisme. Het blad kan besteld worden door f 12,50 te storten op giro 582293 t.n.v. stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van „*Rekenschap* maart 1989“. Een abonnement op *Rekenschap* kan worden aangevraagd door te schrijven naar Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (een postzegel is niet nodig). De abonnementsprijs bedraagt f 40,- (4 nummers). Wacht met het betalen van een abonnement s.v.p. op onze akseptgirokaart. Nieuwe abonnees die zich opgeven voor 1-6-1989 ontvangen gratis het bekende boek *In Staat van Besef* van P. Spigt.

Studiedag Franse Revolutie in Paradiso

Het Humanistisch Studiecentrum Nederland (HSN) organiseert op 18 maart van 10.00 tot 16.00 uur een studiedag onder de titel: „De Franse Revolutie: vergelijking en perspectief.“ De dag wordt gehouden in Paradiso, Weteringschans 6-8 in Amsterdam.

Op de studiedag zullen twee thema's speciale aandacht krijgen: wat is de aard en betekenis van de Franse Revolutie in vergelijking met revoluties in andere landen en: Wat is de betekenis geweest van de Franse Revolutie voor het emancipatiedenken?

Over deze onderwerpen zal gesproken worden door (o.a.) Prof. Dr. H. W. von der Dunk, (vergelijking met andere politieke en kulturele omwente-

lingen), Prof. Dr. F. L. van Holthoon (De Franse Revolutie en de emancipatiegedachte) en Prof. Dr. J. W. Oerlemans (De Franse Revolutie en de doorbreking van de standenmaatschappij). 's Middags zal er een forumdiskussie plaatsvinden.

Kaarten voor de studiedag kunt u bestellen door f 10,- over te maken op girorekening 550334 van het HSN te Amsterdam o.v.v. „Franse Revolutie“.

Het is ook mogelijk met het toegangsbewijs voor de studiedag het themanummer van *Rekenschap* tegen de gereduceerde prijs van f 10,- te bestellen. U moet dan f 20,- overmaken op giro 550334 van het HSN te Amsterdam o.v.v. „Franse Revolutie en *Rekenschap*“.

Vredesberaad tegen modernisering kernwapens

In de week van 13 tot 19 maart zullen in een vijftal steden manifestaties worden gehouden voor verdergaande kernontwapening. Er zal worden geprotesteerd tegen de „modernisering“ van kernwapens. Die „modernisering“ betekent feitelijk een nieuwe bewapeningsronde en staat haaks op de verbeterende oost-west verhoudingen. Het LOVO (Landelijk Overleg Vredesorganisaties) roept iedereen op om aan deze manifestaties deel te nemen. Ook het Humanistisch Vredesberaad neemt aan het LOVO deel.

Op 15 maart is er in café De Wijnberg in Zwolle een bijeenkomst (informatie: 038-657534). Op 16 maart in het Franciscushuis in Den Bosch (informatie: 073-413252), op 18 maart is er in Groningen een straatfestijn en handtekeningenactie (informatie: 050-252365/258606), ook op 18 maart een manifestatie voor het stadhuis van Rotterdam (informatie: 010-4147044) en op 19 maart is er in de Meervaart in Amsterdam een manifestatie (informatie: 020-232545).

NAVO veertig jaar

De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) bestaat dit jaar veertig jaar. Een aantal vredesorganisaties, waaronder het HVB, zal op 1 april aan deze gebeurtenis aandacht besteden. Op het voorlopige programma staat o.a. een spreker uit een NAVO-land, één uit een Warschaupact-land en één uit een Europees ongebonden land. Een datum om vast te noteren!

(Advertentie)

DE
GROENE
AMSTERDAMMER

Voor een
abonnement of
proefabonnement
bel gratis
06-0224222
(Teleservice)

De Groene Amsterdammer, voor wie zijn/haar weetje weet

Kent u De Groene Amsterdammer niet? U weet niet wat u mist. Het is een met hart en verstand gemaakt weekblad dat je als denkend mens niet kunt negeren. Een kleine, overzichtelijke krant zonder tijdroevende rimram en ruis. Een volstrekt onafhankelijk blad dat de opinie vormt, gespecialiseerd is in het commentaar, het journalistieke essay, de analyse.

Wilt u zich daar zelf van vergewissen?

Neem dan een proefabonnement.

Kost u slechts 25 gulden.

Bel ons gratis (06-0224222) en ontvang De Groene gedurende drie volle maanden in de bus.

„We worden dagelijks aangevallen door tv-beelden en -geluiden, vooral door de eentonigheid daarvan... Dat moet met fantasie doorbroken worden... het moet mogelijk zijn tv-omroepen te omzeilen door emotionele tv's op de markt te brengen. Philips kan de afgebeelde installaties als voorbeeld gebruiken, alle apparatuur past steeds in een groot formaat tv-toestel. Tot de nieuwe tv in productie genomen is, kunnen we ons behelpen met mijn tapes.”

heid, zoals bij nieuwsbeelden) en de werkelijkheid „buiten de monitor”, de konkrete werkelijkheid. Een verwarring die zo oud is als de geschiedenis van de film. Het verhaal doet de ronde dat bij de vertoning van „l'Entrée D'un train à la ciotat”, in 1895, één van de eerste filmpjes van Louis Lumière, een aantal bezoekers de zaal is uitgerend bij de beelden van de naar de camera toe rijdende lokomotief.

Servaas kon de kennis van zijn elektrotechnische opleiding, gebruiken om deze illusie „echt” te maken in zijn kunst:

van video-opnames heeft ze lange tijd nodig gehad om zich los te maken van de kodes van televisie. Nog in 1985 werd er in diverse plaatsen in Amsterdam een internationale manifestatie georganiseerd voor (video)kunst die in het teken stond van „Talking back to the media”.

Servaas kondigde de „ommekeer” in zijn artistieke ontwikkeling aan met een advertentie in de Volkskrant met de provocerende tekst „Video is geen kunst”. Een merkwaardige uitspraak

HET BEWEGENDE VEERTJE EN DE DANSSENDE STAALPLATEN VAN VIDEOKUNSTENAAR SERVAAS

Deze tekst schreef de video-kunstenaar Servaas Schoone (38) in 1985 bij zijn bijdrage aan de tentoonstelling „As far as Amsterdam goes...” in het Stedelijk Museum. Zijn „Are you afraid of video?” (1984) is één van de meest agressieve statements van de video-kunst tegen het passieve televisiekijken. De installatie bestaat uit vier in een vierkant opgestelde monitoren waarop fragmenten uit Amerikaanse tv-series, reclamespots, pornoscènes en nieuwsbeelden te zien zijn. Daarboven zwiept een zweep vervaarlijk om zich heen op het ritme en volume van het bij de beelden horende geluid. Een voorbeeld van „emotionele tv”: de zweep moet de „luie tv-kijker” die met dezelfde matheid naar doden op het journaal als naar lijken in „Miami Vice” kijkt, emotioneel wakker houden. „Het mag überhaupt niet meer mogelijk zijn koffie te drinken tijdens het journaal”, aldus Servaas. Een van de eerste video-skulpturen die Servaas maakte „Pfift” (1983), is inmiddels klassiek geworden. De installatie bestaat uit een manshoge pilaar met daarop een monitor die beelden toont van het gezicht van de kunstenaar die intensief in de camera blaast. Voor het scherm is een veertje gemonteerd dat lijkt mee te bewegen met de beelden van de blazende kunstenaar. Met deze installatie presenteerde Servaas het thema dat al zijn latere werk is blijven kenmerken: de verwarring tussen de werkelijkheid „in de monitor” (die fictief kan zijn, zoals in tv-series, of een registratie van de dagelijkse werkelijk-

in de pilaar is een luchtkompressor gebouwd die de geluiden bij de getoonde beelden omzet in een luchtstroom buiten de monitor die het veertje doet bewegen.

Op deze manier projekteert hij als het ware de werkelijkheid binnen de monitor in de drie-dimensionale ruimte voor het scherm.

„Video is geen kunst”

„Pfift” is tot en met 2 april te zien bij de entree van het Arnhems Gemeentemuseum. De skulptuur is een weinig tegen de zin van de kunstenaar in opgesteld. Hij beschouwt het werk zelf als „een stuk geschiedenis” en wil met zijn nieuwe werk een andere richting op. „Ik ben gestopt met het ageren tegen het passieve tv-kijken, tegen die stomme Amerikaanse shows. Ik heb mijn best gedaan. Ik ben geen dominee; ik ga niet meer zeggen wat goed en slecht is. Die emotie ben ik kwijt”, kondigt de kunstenaar al door de telefoon aan als ik een afspraak maak voor een interview.

Servaas wil met zijn nieuwe werk niet meer reageren op televisie, maar op de kunstgeschiedenis. Hij beschouwt zijn werk niet meer als een afgeleide van het medium, en wil zijn installaties nu uitdrukkelijk presenteren als beeldende kunst. Servaas volgt hiermee een algemene tendens in de ontwikkeling van de jonge kunstvorm. Sinds de videokunst in 1965 mogelijk werd met het op de markt brengen van de portapak, een draagbare set voor het maken

voor een videokunstenaar, maar Servaas heeft al eerder opzien gebaard met uitspraken die haaks lijken te staan op de praktijk van zijn kunst. Zo heeft de kunstenaar, wiens skulpturen hun suggestieve kracht in belangrijke mate ontleenen aan hun (verborgen) pneumatische techniek, altijd beweerd dat het in kunst om de inhoud gaat en niet om de techniek. Met „Video is geen kunst” wil de in Hoorn geboren kunstenaar nu „die eeuwige discussies” over „of video nu wel of geen kunst is” kortsluiten. „Als er zo lang over gepraat moet worden, hoeft het niet meer. Dus geen kunst, wat maakt het uit, dan zijn we ervan af. Ik begrijp ook niet waarom er altijd gesproken moet worden over video-installaties en -skulpturen; men heeft het toch ook niet over hout- en staalskulpturen.” Bovendien vindt Servaas dat veel videokunst meer weg heeft van televisie dan van video. Servaas „Barnett Newman heeft eens gezegd: video, dat is daar waar je je nek overbreekt als je achteruit loopt om een schilderij te bekijken. Ik zeg: „Je breekt nu ook je nek over televisie als je achteruit loopt om een schilderij te bekijken”.

Hels geluid

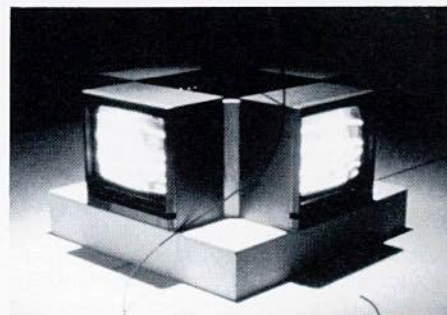
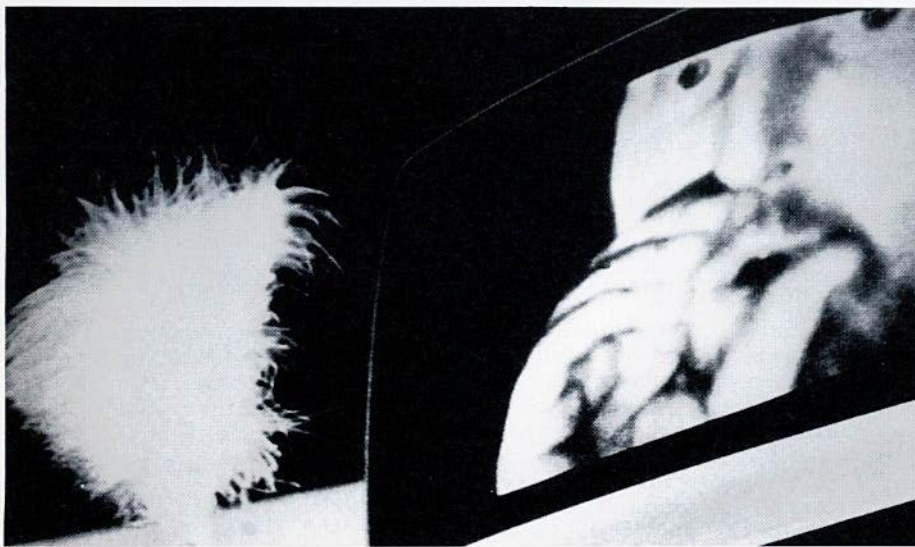
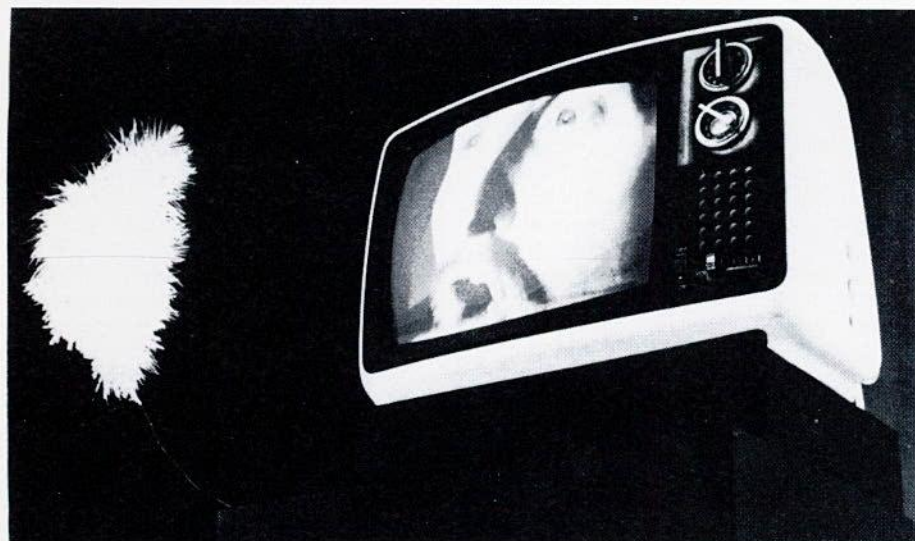
Het nieuwe werk van Servaas, „The Ginza”, is geheel opgebouwd uit oranje en rood geschilderde staalplaten en staat opgesteld in de koepelzaal, de centrale ruimte van het Arnhems museum. Het bestaat uit drie skulpturen en drie schilderijen.

Twee skulpturen zijn van een monitor voorzien. Het scherm van de monitoren wordt ingekleurd met twee complementaire kleuren die, zoals de kruisjes en rondjes bij het boter-kaas-en-eieren-spel, geleidelijk het scherm vullen. Bij één skulptuur korresponderen de kleurbewegingen met de beweging van twee staalkonstrukties voor het scherm, die als twee buiteleenden met een hels geluid tegen elkaar aan schuren. Bij de andere korresponderen de bewegingen op het scherm met de bewegingen van twee als vleugels bevestigde staalpla-

ten aan de zijkanten van de skulptuur. De bewegingen op de monitor organiseren zo een ballet van dansende staalplaten. Onder titel van het werk is dan ook: „Choreografie voor twee kleuren in beeld en geluid”. De koepelzaal is omgeven door een galerij met Delfts aardewerk en een oud-Hollands zilver. De installatie, die zijn naam ontleent aan de drukke handelswijk van de Japanse hoofdstad Tokyo, oostaat zo als een brullend teken van de na-oorlogse beschaving opgesteld in de haast landelijke rust van het aan de Rijn gelegen museum. Het konstrasteert in sfeer sterk met de on-aardse stilte in de schilderijen van Carel Willink

en Pijke Koch en met de Hollandse tafelen van Dick Vet die de vaste kollektie van het museum behoren. The Ginza – dat zoals veel werk van Servaas tegelijk tederheid, speelsheid en agressie uitdrukt en een evenwicht probeert te bewerkstelligen tussen ingetogenheid en hevige emoties – lijkt met zijn positionering in het centrum van het Arnhems museum zijn ideale (wat paradoxale) expositieruimte gevonden te hebben. Het kunstwerk geeft voor Servaas de atmosfeer van Tokyo weer. Bij een recent bezoek aan Japan is de kunstenaar

„The Ginza” en „Pfft” zijn tot en met 2 april te zien in het Gemeentemuseum Arnhem, Utrechtseweg 87. Tel. 085-512431. Open: 10-5 uur; zondag: 11-5 uur. Op maandag gesloten.

Boven: „Are you afraid of video?”
Links: „Pfft”

De boven de skulpturen opgehangen stalen schilderij van enige vierkante meters oppervlak, door Servaas „crash paintings” genoemd, boren weer een nieuwe betekenislaag aan van „The Ginza”. Als ik met Servaas verder praat over de schilderijen, blijkt iedere „crash-painting” ook voor een met een jaartal verbonden gebeurtenis te staan. Respektievelijk: 1944, de slag om Arnhem; 1950: geboortjaar van Servaas en 1956: Russische inval in Hongarije. Door de rode en oranje verf breekt, zoals ook bij de skulpturen het geval is, hier en daar de gele onderlaag of het blanke metaal door. Servaas spreekt van een „slijtageslag”: „Het gevecht dat de kunstenaar met zijn materiaal voert om de juiste emoties op te kunnen roepen. De schilderijen en skulpturen moeten eruit zien alsof er robots op hebben staan dansen”.

Piet Hertogh

„gefrustreerd” geraakt door de metro-pool. „De mensen lijken daar geprogrammeerd als robots – daar kan ik niet tegen. Ik heb met „The Ginza” dan ook geprobeerd de wisselwerking en het contrast uit te drukken tussen mensheid en techniek, tussen emoties en robotisering.”

Crash paintings

De derde skulptuur, een staalkonstruktie, ditmaal zonder monitor, waarvan de als vleugels gemonteerde staalplaten aan de uiteinden via stokken in rode lakschoenen rusten, verwijst naar een vorig werk van Servaas, „Dance Mr.

Het humanisme in het leven van Mies en Ferd van der Bruggen

voor mijn humanisme, denk ik achteraf."

Hij: „Ik heb het, afkomstig van Brabants katholieke huize, gemakkelijker gehad. Het klimaat was liberaler, meer vrijgevochten. Wij woonden in Den Bosch en mijn vader had een partikuliere bank. De Bank Van der Bruggen kende goede en minder goede tijden, maar mijn moeder bracht ook geld in. Gegoede burgers in een provincie stad in de eerste helft van deze eeuw, dat moet je meegevoelt hebben..."

Op een dag fietste ik naar het tennispark in Vught. Er kwam een ballenjongen aan, we gingen samen op de fiets verder want we zouden even later ook samen op de baan staan. Elke tennisbaan had toen ballenjongens. De dag erna zei mijn vader: „Ik moet eens even ernstig met je praten. Ik heb een telefoontje gehad van iemand die je zag fietsen met een ballenjongen. Mensen zullen je er op aankijken; het is slecht voor je carrière. Daar moet je rekening mee houden." Ik dacht: zijn we niet allemaal mensen met elkaar? Maar ik had niet zoals mijn vrouw de kritische geest om tegen de heersende normen in te gaan."

Zij: „Weet je hoe dat komt? Als jongen plukte jij de vruchten van het systeem

Als bij het eerste contact de agenda's tevoorschijn komen, roept Mies uit: „Wat krijgen we nou? Allerheiligen? Allerzielen? En dat in een vrouwenagenda!" Mies (63) en Ferd (68) van der Bruggen wonen in Elsloo in Zuid-Limburg. De uitlopers van de Ardennen geven het landschap een on-Nederlandse aanblik. In het gezellig gemakkelijke huis trekken meters en meters boeken de aandacht en... onophoudelijk vogelgekwetter, de hobby van Mies. Zij is op haar drieënvijftigste arbeids- en bedrijfssociologie gaan studeren. Hij, van huis uit jurist, was zesentwintig jaar directeur van een provinciale kruisvereniging. Voor zijn pensionering werkte hij zes jaar als directeur van de RIAGG-Sittard. Beiden besteden veel tijd aan zaken „waarvan we menen dat ze nuttig zijn voor groeien mensen."

door Els van Thiel

Zij: „Eén van onze kleinzons vroeg me laatst wat dat nou eigenlijk was, God. Er is hier in Limburg zoveel dat aan het geloof doet denken, dat kinderen er vanzelf opkomen. Als mensen God zeggen, bedoelen ze eigenlijk „goed", dat mensen het onder elkaar goed hebben, zei ik. Ik verzoon het antwoord ter plekke, maar achteraf bedacht ik dat ik het meende. Als er een God zou bestaan was het zeker een humanist. Dan zou hij het belangrijk moeten vinden hoe mensen met elkaar omgaan."

Ik ben opgevoed met de gedachte dat de ene mens nou eenmaal rijker is of op een hogere stoel zit dan de andere en daarom meer te vertellen heeft. Maar ik kijk niet meer naar wat iemand is, maar wat er tussen mensen is. Hoe ga je om met anderen? Dat is de belangrijkste vraag. Tja, en dan kan ik soms knap onverdraagzaam zijn tegen mensen die in naam van de kerk, hun eigen portemonnee of weet ik wat voor ideaal hun eigen belangen doordrijven. Ik ben het aan mijn zelfrespect verplicht te laten merken dat ik ze dóór heb."

Hij: „In mijn ontwikkeling was kennis-making met het existentialisme een belangrijk punt." Bij Sartre zag ik voor het eerst heel bewust het woord humanisme. Existentialisme is een humanisme, zegt Sartre. De atheïstisch-kommunistische vorm sprak me meer aan dan het christen-existentialisme."

Vlak na de oorlog begon ik, naast mijn baan in de gezondheidszorg, les te geven aan verschillende opleidingen voor volwassenen, onder andere aan wat wij nu de HBO-V noemen. Ik gaf familie- en kinderrecht, sociale wetgeving, arbeidsrecht en organisatie in de gezondheidszorg. Ik werd er ook gebruikt als „stop-docent" als er onverwachts een uur uitviel. Men meende dat ik in mijn enthousiasme altijd wel iets onder de kurk had over het existentialisme. En dat was ook zo."

In de zomer van 1953 zat ik een boekje

over socialisme te lezen en ineens dacht ik: verrek, ik ben een socialist! En niet zo'n klein beetje ook. Het gekke is dat je achteraf zegt: ja, dat etiket past er op, maar de gedachte heb ik altijd al gehad. Mijn afstandnemen van de kerk is meer een intellectuele dan een emotionele zaak geweest. Maar ik ben blij dat er binnen het humanisme ook ruimte is voor andere capaciteiten dan de louter rationele. Voor mij mag het HV best nog wat dieper graven in de irrationele grondslagen van het humanisme. Er zijn zoveel stromingen als er humanisten zijn. Dat is voor mij het aantrekkelijke. Mijn vrouw is veel meer dan ik een praktische, concrete humanist. Ik ben een agnosticus. Als er een God zou bestaan, kun je hem toch niet kennen met menselijke vermogens. Voor mij liggen humanisme, socialisme en pacifisme op één lijn."

Zij: „Toen wij in de parochiekerk trouwden in 1947, was dat een gloriëdag voor onze moeders. Een mis met drie heren, de rode loper ontbrak natuurlijk niet en het drieluik was speciaal opengeklapt. Alles kon, als je maar betaalde. Na de mis schijdden wij de kerk uit, de bruidsstoet achter ons aan. Ik keek achterom en zie in een flits dat de loper wordt opgerold. Terwijl er een ander bruidspaar staat te wachten. Naderhand heb ik me pas gerealiseerd hoe erg dat was."

Wij zijn na de oorlog getrouwd, na eerst in alle eer en deugd een verloving te zijn ingegaan. Mijn vader was van huis

ALS MENSEN GOD ZEGGEN, BE DAT MENSEN HET ONDER ELKA

uit protestant en mijn moeder katholiek. Ofschoon ze voor de kerk trouwden, sprak men van een „gemengd" huwelijk en dat betekende dat je nog beter katholiek moest zijn dan wanneer je uit een niet-gemengd gezin kwam. „Een jonge katholieke vrouw doet zoiets niet", zei mijn moeder altijd als ik iets ongebruikelijks wilde. Zij was lid van een club die „DDD" heette. Door Denken en Doen. Standsbewuste dames die welkelijks bijeen kwamen om goede werken te doen. Mijn vader werd van inspecteur hoofdkommissaris bij de rijks-politie. Met de leukste kinderen mocht ik niet spelen, want ons gezin moest als voorbeeld dienen voor de buurt. Ik ging naar school bij de Dominicanessen. Heel streng, altijd jurken met lange mouwen aan, een hoedje op en elke morgen naar de kerk. Maar... ik mocht niet spelen met de kinderen die achter in de klas zaten, want die kwamen uit een achterbuurt. Dat vond ik toen al héél vreemd. Daar op die keurige, katholieke school is de kiem gelegd voor mijn kritische levenshouding. Zelfs

en ik als meisje de nadelen. Jij mocht als „begenadigde jongeling" naar het gymnasium en hoefde thuis niet te helpen. Ik moest naar de meisjes-HBS en droeg als oudste meisje al verantwoordelijkheid voor mijn zusjes en broers."

Dans ontsprongen

Hij: „Bij iedere Brabantse jongen van voor de oorlog zat er een tendens in fascistische richting. Er was een teneur in dat katholieke Brabant om het Italiaanse fascisme mooi en avontuurlijk te vinden. Het had de charme van het exotische. Ik ben die dans ontsprongen. Waarschijnlijk omdat ik meer aan muziek dacht dan aan politiek. In de loop van mijn rechtenstudie in Nijmegen kreeg ik wat meer kritische zin. Ik begon Nietzsche te lezen, niet direct de meest katholieke onder de denkers. In de oorlog moest ik onderduiken, tot mijn geluk in een bibliotheek. Maandenlang heb ik niets anders gedaan dan lezen en studeren. Ik was eigenlijk liever geschiedenis gaan studeren dan rechten, dus in die bibliotheek kon ik

ELEN ZE EIGENLIJK 'GOED', GOED HEBBEN

mijn hart ophalen. Door de NSB verraden, ben ik toch in een arbeidskamp in Duitsland terechtgekomen. Daar ben ik geestelijk door elkaar geschud; ontmoette er heel andere mensen dan de goedmoedige, roomse Brabanders die ik gewend was. Een ingrijpende konfrontatie: andere nationaliteiten, andere overtuigingen. Zonder dat ik het wist ben ik er pacifist geworden. Ik zag dat het niet goed was wat de Duitsers deden, maar ik zag ook de gevolgen van de vergeldingsaanvallen op Duitse steden. Ik ben redelijk uit de oorlog gekomen, al verloor ik in die tijd heel wat haren en tanden."

Dubbele boodschappen

Zij: „Ik was als jong meisje altijd erg verlegen. Pas achteraf heb ik begrepen dat het meer onzekerheid was. Ik ben opgevoed met dubbele boodschappen. Zorg dat je er leuk uitziet en dat je je gezellig gedraagt, maar ook weer niet té leuk en té gezellig. Zoals alle meisjes in die tijd moest ik vriendelijk en voorkomend zijn, maar oh wee als ik té aar-

dig was, vooral tegen jongens. Het leven zat vol verwarrende geboden en verboden. Hoe gek het misschien klinkt, maar naarmate de oorlog vorderde, werd het leven voor mij minder gekompliceerd. De laatste jaren van de oorlog heb ik op mezelf gewoond, want mijn vader en broers moesten onderduiken. Ik kwam terecht op de interne opleiding voor „sociaal gezinsverzorgster" in Breda en later ben ik in Groningen in de verzorging gaan werken. Geleidelijk aan kreeg ik meer gevoel van eigenwaarde. Ik presteerde het toch maar om in mijn eentje de oorlog door te komen! Mensen begonnen me te waarderen om het werk dat ik deed. De oorlogsjaren stonden voor mij in het teken van het loskomen van thuis en van mijn eigen ontplooiing."

Hongaarse opstand

Zij: „Toen onze kinderen opgroeiden kregen wij zelf ook meer overzicht en inzicht in ons leven. Want je moet natuurlijk tijd hebben om over de dingen na te denken. Toen ik weer ging stude-

ren was ik in de vijftig. Tijdens een college over revolutie-theorieën, sprak de professor over de Hongaarse opstand. Hij wendde zich tot mij: „Mevrouw, wij zijn van dezelfde leeftijd, u herinnert zich dat vast nog wel." Meneer zei ik, daar weet ik niets van. Ik had toen andere dingen aan mijn hoofd. In 1965 had ik net mijn vierde kind gekregen en de andere drie waren nog onder de acht. Mannen vergeten vaak dat vrouwen het zó druk hebben om het hoofd boven water te houden in het huishouden, dat ze geen tijd hebben om te lezen, na te denken en verbanden te leggen.

Wij hadden al vroeg het blad van de NVSH in huis. Daar schreven veel humanisten in die ons zeer beïnvloedden. Op dinsdagavond luisterde ik tijdens het strijken van de was naar het programma van Kees Trimbos „Gehuwd en ongehuwd". Geleidelijk kwam ik los van alles wat me voorgehouden was om te geloven. Wij vonden samen ook al dat met de door de kerk gepropageerde geboortenregeling niet te leven viel. Ik ben een tijdlang bevlogen geweest van de ideeën van Teilhard de Chardin. De boeken van Sartre en Simone de Beauvoir kwamen in huis. Wij kwamen los van vele „moetens": verjaardagen, feestdagen die in de grote familiekring gevierd moesten worden. In gedachten hadden wij al afstand genomen van de kerk. Ik had meer tegen het instituut dan Ferd. Ik had van jongsaf aan gezien dat je als vrouw nergens was binnen de kerk als je je niet onderdanig aan mannen opstelde. Wij waren in de gelukkige omstandigheid dat we geld over hadden om boeken te kopen. We konden op reis en de schouwburg lag binnen ons bereik. Het waren allemaal invloeden die ons een andere kant opstuwden. Ferd formuleert gemakkelijk, ik praat graag en samen vonden we dat er een heleboel dingen niet goed funktioneerden in de samenleving. Hoewel wij de zaken heel verschillend benaderen, zijn we uiteindelijk toch op één lijn gekomen. In de familie vond men het niet prettig dat wij zo anders gingen denken."

Professor Van Praag

Hij: „Ik was pas een paar jaar directeur van een kruisvereniging, toen er een vergadering van een provinciale commissie werd voorgezeten door professor Van Praag. Dat is een humanist, zei ik tegen mijn tafelgenoten. Nou, nou, zo, zo... Het commentaar was niet van de lucht. Men vond hem nog net geen duivel, maar het zat er dicht in de buurt. Ik vond hem niet alleen sympathiek, ik zag ook een man met een echt edele uitstraling. Dat heeft veel indruk op me gemaakt."

Zij: „Waarom ontleen je de zin van het leven? Heel gewoon aan het feit dat je er bent, dat je bestaat. Voor mij als moeder en grootmoeder is het een prettige gedachte onderdeel te zijn van de evolutie. Dat ik mijn ideeënwereld door kan geven. Al kan dat natuurlijk ook op andere manieren dan door het moederschap. Ik ben opgevoed met „Eert uw vader en uw moeder." Dat wordt dan opgevat alsof kinderen tot in lengte van

dagen verantwoordelijk zijn voor hun ouders. Het omgekeerde is waar, de opdracht ligt bij de ouders. Zij moeten kinderen zo opvoeden dat ze zelfstandig tot keuzen kunnen komen. Mensen moeten in elkaar het goede, het wezenlijke zoeken. Dat moet je niet van je ouders of je kinderen verwachten, dat moet je zelf doen."

Hij: „Door toevallige omstandigheden ben ik de kant van de geestelijke gezondheidszorg opgegaan. Het boeiende is dat je midden in het volle leven staat. De RIAGG is een smeltkroes van alle grote problematieken op psychisch, spiritueel, levensbeschouwelijk, sociaal-politiek en ethisch gebied. Ik ben principeel voor menselijke gelijkwaardigheid, voor een zo groot mogelijk zelfbeschikkingsrecht en voor functioneren vanuit zelfrespekt. Om te proberen dat te verwezenlijken als directeur van zo'n organisatie is een opwindend experiment."

Zij: „Toen hebben we elkaar in gesprekken vaak goed kunnen vinden. Ik werkte inmiddels als staffunctionaris in een instelling voor gezinsverzorging en volgde een kaderkursus management. Daar was het dat ik ineens dacht: verdraaid, ik ben humanist. De medekursisten waren allemaal mensen met een leidinggevende functie. Het was de bedoeling dat je problemen uit de eigen werksituatie als leermateriaal inbracht. We hadden het er vaak over hoe je met mensen binnen een organisatie moet omgaan. Een van de vrouwelijke deelnemers had daar bijzonder heldere ideeën over. Dat vond ook één van de andere kursisten, een man uit Limburg. „Goh, jij zou wel een christen kunnen zijn", zei hij bewonderend. „Nee", zei ze, „dat zijn menselijke, humanistische ideeën." Dat voorval heeft veel indruk op me gemaakt, zelf zat ik toen net op het breukvlak. Ik ben me in die tijd verder in het humanisme gaan verdiepen. Dat ik later een boek heb geschreven over de gezinsverzorging waarin ik juist de uitvoerende werkers, de verzorgsters, naar voren haal, heeft met mijn humanistische kijk te maken. Ik wilde laten zien wat zij doen en hoe zij hun eigen werk beschouwen. Dat zijn zeer pientere mensen. Als je in staat bent naast je eigen huishouden ook nog de huishoudens van andere mensen draaiend te houden, ben je een *pico bello* manager.

Voor mij sluit het humanisme goed aan bij de ideeën die ik heb over vrouwenemancipatie. Humanisme is zowel manvriendelijk als vrouwvriendelijk. Als vrouwen de maatschappelijke achterstand hebben weggewerkt zal het feminisme niet meer nodig zijn: humanisme zal blijven zolang er mensen zijn. Ik heb mij bewust bij de gemeente uit laten schrijven als RK. Bij het gemeentehuis trof ik achter het loket een aardige mevrouw die zei: „Zou u het nou wel doen? Vindt u dat niet jammer?"

DE MENS KAN NOG

Een poeslieve opmerking, een aapachtig uiterlijk, een beestachtig gedrag: allemaal zegswijzen die meer over mensen zeggen dan over het betreffende dier. Dieren dienen dikwijls als spiegel voor de mens. In sprookjes, sagen en dromen komen dieren voor die in symbolische vorm menselijke eigenschappen uitdrukken. Maar wat weten we meer van het dier dan deze vooroordelen, deze spiegels van onszelf? Wat weten we van het dier als medeschepping van de natuur, als verre voorouder en als kollega in de overlevingskunde? Wat weten we van het onderdrukte en bedreigde dier? Zijn dieren niet dezelfde „non-persons" die de „wilden", de slaven, de arbeiders, de vrouwen en de kinderen eeuwenlang waren en vaak nog zijn? De wezens die overal zijn, altijd een functie hebben maar nooit opvallen; wezens waarnaar niemand echt luistert en waarvan niemand eigenlijk het fijne afweet. Over dit onbekende dier schreef Barbara Noske onlangs een bijzonder boeiend proefschrift dat ook in boekvorm is verschenen: *Huilen met de wolven* (van Gennep, 1988, f 39,50).

De schrijfster verbaast zich erover dat er in allerlei haar sympathieke wetenschappen en sociale bewegingen zo weinig echte aandacht voor het dier bestaat. In de sociologie bijvoorbeeld gaat het alleen over mensen. Je zou kunnen verwachten dat men veel zou kunnen leren van de diersociologie, maar die vergelijking wordt vrijwel nooit getrokken. In de biologie gaat het wel om het dier, maar niet als dier maar als proefdier, als te prikkelen instinkt-automaat, als wezen dat hooguit interessant is omdat het lager dan de mens op de ladder van de evolutie staat. Feministen erkennen wel dat er een graadueel onderscheid tussen natuur en cultuur is. Maar ze hebben het maar liever niet over de geleidelijkheid in overgang van mens naar dier, doodsbenaamd als ze zijn, net zoals vroeger, als vrouw weer aan de „dierlijke" kant geschoven te worden. Milieu-activisten komen wel op voor het „groene" dier – het dier dat nog in natuurlijke omstandigheden leeft – maar niet voor het gedomesticeerde dier. Dat laten ze liever over aan de dierenbeschermers en ijverars voor dierenrechten. En dezen gaan dan weer teveel uit van de Europese culturele kontekst waaraan het dier aangepast moet worden. Barbara Noske wil juist een benadering van „heel het dier", het dier niet als object maar als mede-subjekt van de

EEL VAN HET DIER LEREN

mens. Uit haar ongelooflijk rijke boek twee totaal verschillende voorbeelden hiervan: het dier in de bio-industrie en het dier als redder en opvoeder van mensenkinderen.

Dier-industrieel complex

In landen als Groot-Brittannië en Nederland is het boerenbedrijf nog steeds voornamelijk in familiehanden. Toch ook hier krijgen multinationals een steeds grotere greep op de productie van dieren. Deze „agro-industrie” bezit in toenemende mate haar eigen slachterijen en produktiedieren. Willen individuele boeren blijven concurreren dan moeten ze hun bedrijven mechaniseren en uitbreiden. Dit maakt hen afhankelijk van de industrie. „Alleen iemand die zich kan veroorloven grote aantallen dieren te houden en die er op fabriekssnelheid doorheen te jagen, redt het. Boeren worden geacht het hele arsenaal van bio-industriële methoden over te nemen, als zij voor leningen van banken in aanmerking willen komen.” In feite is de boer geen vrije ondernemer meer maar lonarbeider en heeft veel minder sociale zekerheid dan andere werknemers. Het is duidelijk: big-business – Noske spreekt van het *dier-industriele complex* – heeft zich in de dierenindustrie weten te nestelen. Behalve schandalige toestanden voor dieren levert de bio-industrie ook niet

veel ander goeds op. Westerse graan-multinationals richten zich meer en meer op het produceren van veevoeder voor de bio-industrie. Ook sommige Derde Wereldlanden zijn hun eigen high-tech bio-industrieën aan het creëren. Dit niet om de arme bevolking van voedsel te voorzien, maar om duur vlees voor een rijke elite en voor het Westen te produceren. Er is altijd nog 2,2 kilo graan nodig om maar één kilo vlees op te leveren...

Andere nadelen zijn de gevolgen voor het milieu: de enorme mestoverschotten, het met algen dichtgroeien van onze wateren, de zure regen, de antibiotica in het vlees en de toenemende proefdierindustrie.

Het is duidelijk: als het ons uitkomt, als we veel gevaarlijks en onnodigs willen uitproberen, vinden we het dier vergelijkbaar met de mens. Maar als het ons *niet* uitkomt is het dier ineens een heel ander wezen!

Het dier als opvoeder van de mens

Naast deze mens- en dieronterende ellende is er ook een totaal andere visie op dieren. Bekend is dat kinderen in uitzonderlijke gevallen wel eens door dieren opgevoed worden: de zg. „wilde” of „wolfs” kinderen. Er zijn in de loop der tijd een vijftigtal gevallen min of meer uitvoerig beschreven. Algemeen wordt aangenomen dat deze kinderen een grote en vaak niet meer in te halen achterstand oplopen in hun menswordingsproces. De nadruk ligt op dat wat de kinderen allemaal *niet* kunnen. Ze lopen inderdaad vaak niet rechtop en kunnen niet praten. Deze visie stelt wel heel sterk de mens centraal. Het is goed de zaak ook eens van de andere kant te bekijken.

Om maar gelijk een aantal vooroordelen naar dieren op te ruimen: adoptie door dieren van mensen is niet alleen gerapporteerd bij wolven, maar ook bij beren, luipaarden, apen, schapen, varkens, runderen, soms zelfs door bepaalde vogels en er zijn drie gevallen van adoptie door gazellen bekend. Jean-Claude Armen is één van de eersten geweest die van zo'n adoptie uitvoerig verslag heeft uitgebracht (*Gazelle-boy, a child brought up by gazelles in the Sahara desert*, Picador, London, 1976). Volgens Barbara Noske is hij ook de enige auteur die het wonder beseft van de wederzijdse gekonstrueerde communicatiecodes tussen kind en gazellen. Codes die Jean-Claude Armen zelf ook moest gebruiken om hun vertrouwen te kunnen winnen. Bij zijn eerste ontmoeting met de kudde vluchtten zowel de dieren als het menselijke kind weg na Armens geur te hebben opgevangen. Dagenlang probeerde hij tevergeefs contact te leggen. Uiteindelijk gaat hij meer op zijn fluit spelen en verliest het kind iets van zijn angst. De eerste die echt op hem toekomt is een klein kalfje dat hem besnuffelt en zijn handen likt. Ineens komt Armen op het idee dat dit

een soort code moet zijn die erkenning betekent en dat hij het gebaar op zijn beurt moet nabootsen. Hij likt het kalfje terug, op gazellemanier, met snelle fijne tongbewegingen. Dit heeft resultaat. Een grote vrouwtjesgazelle komt nu naar hem toe en ook het kind komt dichterbij. Het verliest zijn angst pas geheel nadat de leider van de kudde, een mannetje, Jean-Claude Armen op soortgelijke wijze heeft erkend in een uitwisseling van gesnuif en gelik. Het ziet er uit als protocol.

Dan komt het kind op hem af en begroet hem op gazellemanier. Armen antwoordt op dezelfde wijze. Aanvankelijk vindt hij het belachelijk dat menselijke wezens elkaar likken, maar spoedig overwint hij zijn geremdheid. Gedurende de tijd die hij in de gazellemaatschappij doorbrengt, ziet Armen veel voorbeelden van wederzijds affektieve bevestiging, ook naar de jongen toe.

Jean-Claude Armen begon talloze verschillende tekenen te ontwaren verrat in codes als het stampen met hoeven, het draaien van de hals, bewegingen met de kop, bewegingen van de staart, de horens, en de pols en de vingers in het geval van de jongen. Hij ontdekte zelfs dat een bepaald aantal stampen een bepaalde afstand tot de voedsellokatie aangeeft. Deze nieuwe en alternatieve manier van benaderen van dieren wordt in de wetenschap gelukkig meer en meer toegepast. Zo maakte Roger Tabor een studie van Lodense straatkatten. Henry Blake spreekt paardentaal, Vicky Hearne praat met windhonden, John Lilly met dolfinen, Goodall met chimpansees en Dian Fossey met gorilla's. (Ga vooral ook de film zien die Michael Apted van haar boek maakte: *Gorilla's in the Mist*).

Wat hebben we konkreet aan deze onderzoeken en de daarop gebaseerde verhalen, romans, films en documentaires? Ze kunnen ons leren meer eerbied te hebben voor de natuur, waarvan het dier een integrerend onderdeel vormt. Ze kunnen ons leren minder louter mensgericht te denken. Noske heeft wat dat betreft grote kritiek op christendom én humanisme. (In het Humanistisch Perspektief komt het woord dier inderdaad nauwelijks voor). Ze kunnen ons ook inzicht verschaffen in het belang van natuurlijke evenwichten. Mens en dier zijn in hun bestaan hiervan afhankelijk. En de mens kan zeker veel leren van de manier waarop dieren in de loop van millennia instinktief-ekologisch hebben leren „denken” en handelen. *Natura artis magistra*: de natuur is de beste leermeester in de kunst van leven en overleven. Niet vaak zal in deze kolommen een heus academisch proefschrift besproken, laat staan aanbevolen zijn. Dit boek – een standaardwerk – is echter zo toegankelijk, belangwekkend én baanbrekend, dat ik er graag een uitzondering voor maak.

Albert Nieuwland

BRIEVEN

Geadopteerde kinderen en hun „roots“

Nooit heb ik voor mijn 25ste kunnen vermoeden hoezeer ik met genoemde problematiek te maken zou krijgen. Zelf in een heel, heel warm en veilig nest geboren, leerde ik op 25-jarige leeftijd mijn latere echtgenoot kennen. En ondanks ernstige waarschuwingen, dat dit niet de juiste man voor mij was ben ik vijf jaar later in volle overtuiging met hem getrouwd. IK (jawel!) zou hem vergoeden, wat hij tot dan in zijn leven tekort was gekomen. Op 5-jarige leeftijd is hij bij zijn moeder weggehaald (vader is altijd onbekend gebleven) en heeft hij tot z'n twintigste in de Martha-stichting gewoond. Daar is hij grootgebracht. Niet opgevoed in gezinsverbanden, zoals die thans daar worden gecreëerd. Zijn moeder heeft hij na zijn 14e niet meer gezien. Hij zocht niet zo

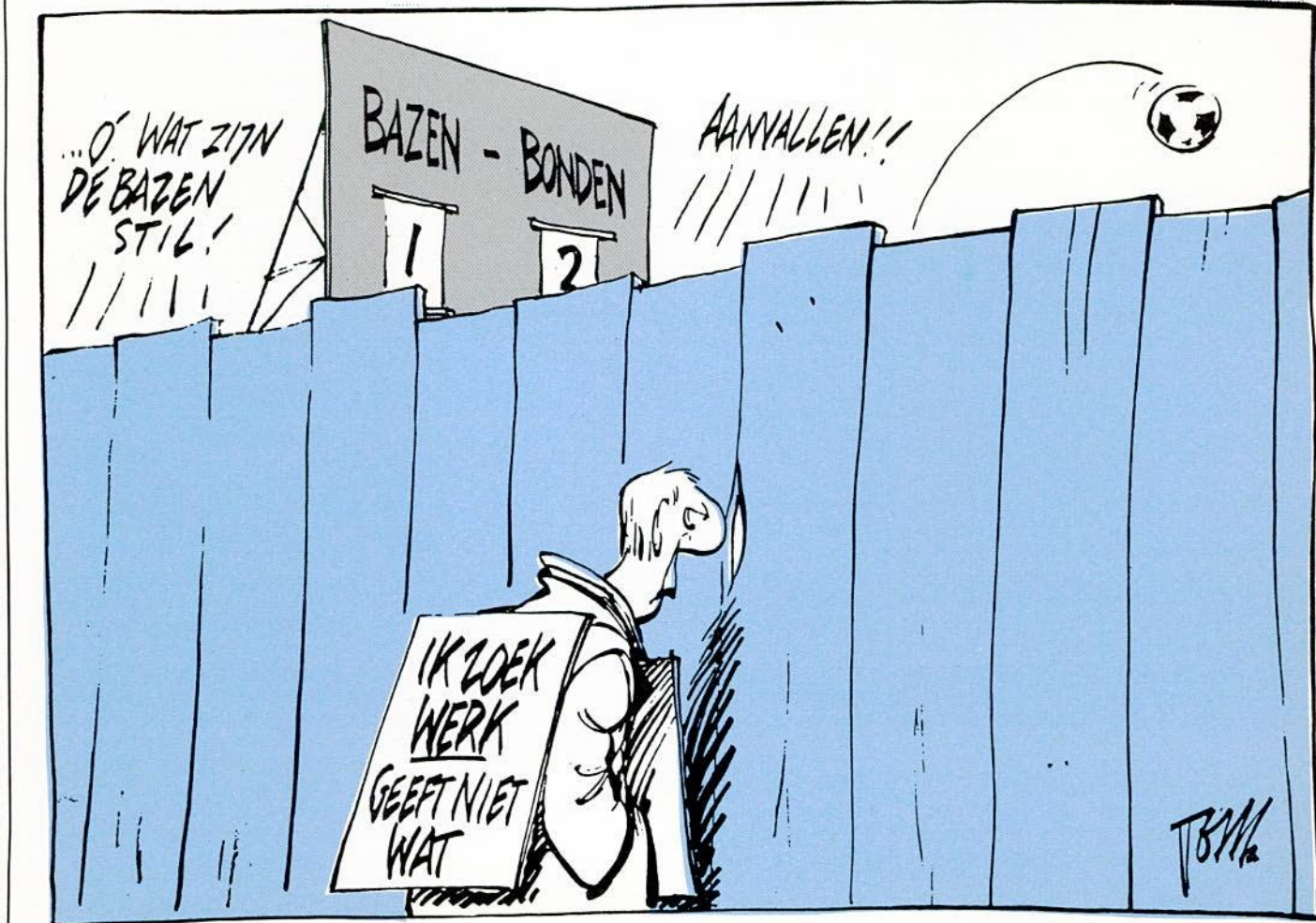
naar zijn „roots“. Zijn probleem was en werd meer en meer het niet opgegroeid zijn in gezinsverband; hij had als kind geen liefde en warmte ontvangen. Hij kon dit ook niet aan zijn eigen gezin, vrouw en kinderen geven. Bijna vijftientig jaar heeft het huwelijk geduurd. Je neemt elkaar immers in voor- en tegenspoed. Op heel krachtadige wijze kwam aan dit bitter mislukte huwelijk een einde. Inderdaad: niet de juiste man voor mij, de sterke emotioneel levende vrouw. Maar ook niet de juiste vrouw voor hem. Immers met die problematiek onbekend. Het heeft me heel, heel veel moeite gekost om na mijn 53ste nog opnieuw te beginnen. Maar daar waren de vier kinderen, die recht hadden op een veilig thuis en de mogelijkheid om af te studeren naar eigen aard en aanleg. Dat is dan de eerste taak in je leven. Immers mijn huwelijk was mislukt; hun rechten blijven

overeind. In grote saamhorigheid en daarbij de grote inzet van de oudste is dit alles gelukkig gelukt.

Tot het noodlot toesloeg; een der kinderen kreeg een spontane hersenbloeding, die niet goed werd onderkend en behandeld. De verlammingen werden spasticiteit en, geestelijk zelf ongebroken, moest hij met een handicap verder. Tijdens zijn studie leeraar Geografie en Geschiedenis kreeg hij z'n tweede bloeding. Na maanden coma werd hij een patiënt van Prof. Verbiest (neuro-chirurg) die hem wél goed behandelde. Hij bleek een afwijkend en slecht vaatstelsel in de hersenen te hebben, hetgeen na schedellichting werd verholpen. Zoon bleef geestelijk ongebroken; werd door zijn lager tempo van de lerarenopleiding verwijderd, studeerde later voor bibliothecaris en leerde op zijn 30ste een vrouw kennen die van hem ging houden en z'n handicap kon aanvaarden.

Toch kwam het zoeken naar zijn „roots“. Waar kwam dat afwijkende, levensbedreigende vaatstelsel vandaan. Een genetisch onderzoek, dat twee jaar duurde, gaf als vermoedelijke oorzaak een stoornis tijdens de zwangerschap aan. Ik kreeg mijn kinderen niet cadeau; de zwangerschappen echter wél. Maar wat daar binnen ongemerkt gebeurt; dat weet ik niet. Genetisch onderzoek en conclusie was niet mogelijk. Daar had die proef geen twee jaar over hoeven te doen. Immers: voor 50% waren de „roots“ van mijn zoon onbekend. Het door hem zo zeer verlangde kind werd een prachtzoon, die na grondig onderzoek gezond en gaaf lijkt te zijn. En als ik nu lees over de moeite en de onmogelijkheid vaak van kinderen om hun „roots“ te weten én de eis van de absolute bescherming van de ouders, zou ik willen vragen: geef die

lees verder op pag. 24

RADIO & TELEVISIE

Het Voordeel van de Twijfel Radio 5

6 mrt 12.05-13.00 uur

& 20.30-21.35 uur:

13 mrt 20.30-21.35 uur

20 mrt 20.30-21.35 uur

27 mrt 20.30-21.35 uur:

Adios Pinochet

Chili na het referendum. Opluchting, hoop en optimisme. De oppositie is bezig een gezamenlijke presidentskandidaat te kiezen en de militairen houden zich rustig. Pinochet maakt een verslagen indruk en is in korte tijd een oude man geworden.

In de maand maart in Het voordeel van de Twijfel vijf uitzendingen over Chili.

Hoe is de situatie – politiek en sociaal – op dit moment? Hoe is het land er economisch aan toe, hoe staat het met de gezondheidszorg, hoe is de situatie van vrouwen? Anneke Groen sprak in Chili met burgers, vertegenwoordigers van politieke partijen en met potentiële presidentskandidaten, onder anderen de socialist Lagos en de christen-democraat Molina. Daarnaast gesprekken met Chilenen die tien jaar in Nederland gewoond hebben en nu teruggekeerd zijn naar hun land.

13 mrt 12.05-13.00 uur:

Abel Herzberg

Programma van Stan van Houcke waarin de hoogbejaarde schrijver Abel Herzberg praat over het onuitroeibare fascisme, van toen en nu.

20 mrt 12.05-13.00 uur:

Gé Nabrink

Portret door Hélène Vol-lard van een strijdbaar anarchist. Nabrink was in zijn jeugd actief in de arbeidersbeweging, de anti-militaristische beweging en de geheelonthoudersbond. later is hij betrokken geweest bij de strijd voor seksuele bevrijding, eerst in de Neo Malthusiaanse Bond en later in de NVSH.

27 mrt 12.05-13.00 uur:

Damespulp

Een programma over de romantische liefde in de werkcultuur. Over bouquetreksen die voorzichtig van inhoud veranderen maar nog altijd even populair blijven. Samenstelling: Trees van Montfoort en Rina Spigt.

Kwartslag Nederland 3

2 mrt 20.30-21.30 uur:

Samenwerken

Een discussie over de voordelen en nadelen van ontwikkelingssamenwerking in haar huidige vorm, en over de vraag wat ontwikkelingslanden op dit gebied zelf graag willen.

Met medewerking van onder anderen Jaap Koopman (Hivos), Janneke van der Plaats (Nio), T.N. Tipoteh (voormalig minister van binnenlandse zaken van Liberia) en Paul Hoebink (Derde Wereld Centrum). Gespreksleider: Tim Dekkers.

9 mrt 22.05-22.20 uur:

Draagmoeder gezocht

Ineke en Jos Hermens zijn samen met de behandelende gynaecoloog Hollanders op zoek naar een draagmoeder. Ineke en Jos kunnen wel het „genetisch materiaal“ (eicel en sper-

ma) leveren, maar Ineke is door een baarmoederoperatie niet in staat zelf een kind ter wereld te brengen. Een programma over de kinderwens, de consequenties van draagmoederschap en de vraag of alles wat technisch mogelijk is ook uitgevoerd moet worden. Samenstelling: Eveline van Dijk.

14 mrt 21.32-22.20 uur:

Samen scholen

Zie middentekst

23 mrt 22.05-22.20 uur:

Pas op, ze tellen

De meeste Nederlanders staan in hun gemeente nog altijd ingeschreven als lid van een kerk. Zo'n vier miljoen daarvan beschouwen zichzelf ook werkelijk als lid. De rest telt echter ook mee bij het overheidsbeleid inzake bijvoorbeeld de scholenplanning. Binnenkort nemen de kerken de registratie van de gemeente over. Samenstelling: Manuela Hartsuyker.

30 mrt 22.05-22.00 uur:

Klein mankement geen bezwaar

Eerste van een serie van vier gesprekken die Ageeth Scherphuis voert met mensen die te maken hebben met onbegrip voor hun sek-

suele verlangens. Magreet Schreuder, vanaf haar vierde gehandicapt, richtte met het oog op deze problematiek een hulpdienst op. Tegenwoordig werkt Magreet bij de telefonische hulpdienst van de NVSH. Regie: Rob van der Linden.

Samen scholen en samen werken

In Chili lijkt de politieke en sociale situatie langzaam ten goede te veranderen. Waaraan en aan wie zijn de veranderingen te danken en hoe is de situatie op dit moment? In maart zendt het HV een aantal programma's uit die op die vragen in gaan. Anneke Groen verbleef enige tijd in Chili en schetst in vijf radiouitzendingen hoe het er met Chili en de Chilenen voor staat na het referendum en in afwachting van de democratie.

Bernard Neuhaus volgde in Chili een aantal volksorganisaties. In zijn film Samen scholen wordt duidelijk dat de veranderingen in Chili niet te danken zijn aan de politiek. Ze vinden met name hun oorsprong in allerlei organisaties die opgezet worden door groeperingen uit de arme lagen van de bevolking zelf. Al die organisaties, die in vele opzichten verschillen, hebben één ding gemeen: samen vormen ze een protestbeweging en een alternatief. Een democratisch alternatief tegen de autoritair gestructureerde samenleving, een solidair alternatief tegen het liberaal kapitalisme dat het regime voorstaat. Daarnaast leren de mensen in de volksorganisaties hoe ze zelf hun problemen kunnen oplossen en hoe ze zich persoonlijk weerbaar op kunnen stellen.

De volksorganisaties zoals die in Chili bestaan, hebben ook te maken met de discussie die momenteel aan de gang is over de doelmatigheid van ontwikkelingssamenwerking. Het programma Samen werken besteedt aandacht aan die discussie. Zijn derde wereldlanden wel optimaal gebaat bij de ontwikkelingssamenwerking in haar huidige vorm?

vervolg van pag. 22

kinderen hun RECHT op hun „roots“. Zij kunnen het, soms helaas om niet meer dan één reden, zo nodig hebben. Een kind vraagt niet om het leven. Laten diegenen die het leven geven de belangen dus ook de rechten van het kind boven alles stellen. Dat is men het nieuwe leven op zijn minst verplicht.

Naam en adres zijn bij de redactie bekend

Zorgvuldiger adoptie-beleid nodig

Ik deel de mening van prof. Hoksbergen, dat kinderen, zo mogelijk, moeten kunnen uitzoeken wie hun biologische ouders zijn. Ik ben er met hem van overtuigd, dat een mens voornamelijk bepaald wordt door zijn genen. Verder vind ik zijn verhaal wat verwarrend. Het is een

pleidooi voor het op zoek gaan naar de wortels.

Aan het drama van de mislukte adoptie komt hij niet toe. Toch is de te organiseren sponsorloop vooral bedoeld voor de sinds 1970 binnengestroomde groep buitenlandse adoptiefkinderen, waarvan velen grote problemen hebben. Deze kinderen vallen niet onder de categorie ouders: „Keiharde houding“ – „Wie z'n brillen brandt“ of „Leven met een leugen“.

„Adoptiefouders worden uitgebreid psychisch bevoeld en betast – het hemd van het lijf gevraagd,“ aldus Hoksbergen in de NRC van 27 februari 1987. Dan zouden voornoemde verkeerde attitudes boven tafel gekomen zijn, nietwaar?

Bij mijn weten, kreeg Hoksbergen zijn leerstoel van „Wereldkinderen“, een organisatie die al jarenlang bemiddelt bij adoptie van buitenlandse kinderen en die

als zodanig geconfronteerd wordt met de moeilijkheden, die zich bij deze kinderen voordoen.

Nu er, ondanks vele onderzoeken en het geschuif van deze kinderen van psycholoog naar orthopedagoog, van gezinstherapeut naar psychiater enz. geen helen-de therapie is gevonden, voor deze, vóór hun adoptie sterk verwaarloosde kinderen, vrees ik, dat Hoksbergen het „heil“ gaat zoeken in het cultiveren van de „terug naar de roots“. Ik vrees, dat er valse hoop gewekt wordt bij de ouders en dat de werkelijke problematiek wordt ondergesneeuwd.

Kinderen die door hun biologische ouders, niet gewenst en verwaarloosd zijn, die het basisvertrouwen missen, vinden dat niet terug in het land van hun geboorte. Ik pleit voor een betere voorlichting aan, en een goede begeleiding van de adop-

tiefouders, maar ik pleit vooral voor een zorgvuldiger adoptie-beleid. Daarmee bedoel ik niet dat alleen de besten voor adoptie in aanmerking kunnen komen, doch dat men door onderzoek ter plaatse, bepaalt of het ter adoptie aangeboden kind een redelijke kans maakt.

Er komen nog té veel kinderen van 2-3 jaar en ouder die zó beschadigd zijn, dat men de adoptiefouders, maar zeker het kind er geen dienst mee bewijst. En dát is toch het hoofddoel van adoptie. De onwetenschappelijke uitlating over de bezitsdrang van ouders, leg ik maar naast me neer.

A.C. Tempelman-Haas

(Leeuwarden) (lid van de landelijke oudervereniging voor gezinsproblematiek adoptie – L.O.G. A.)

Volgende maand:

meer brieven over armoede

(Advertentie)

De Stichting tot Huisvesting van Bejaarden „Het Erasmushuis“ te Zaandam, aangesloten bij de Humanistische Stichting Huisvesting Bejaarden, bestaat uit een verzorgingshuis met 266 bewoners en heeft ongeveer 140 medewerkers.

Het bestuur heeft besloten over te gaan tot het aanstellen van een humanistisch geestelijk verzorger en roept derhalve kandidaten op voor de functie van

HUMANISTISCH GEESTELIJK RAADSVROUW/MAN

Werkzaamheden:

- het zorgdragen voor een geïntegreerd aanbod van geestelijke verzorging ten behoeve van de bewoners
- het verzorgen van groepswork ten behoeve van de bewoners
- het bijdragen aan een goed leefklimaat
- het bieden van ondersteunende activiteiten ten behoeve van medewerkers
- het actief bijdragen aan het beleid ten behoeve van de humanistische identiteit van het huis

Gevraagd:

- een (nagenoeg) voltooide opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut
- inhoudelijke benoembaarheid door het Humanistisch Verbond
- affiniteit met de problematiek van het ouder worden

Geboden wordt:

- een aanstelling van 1 jaar voor 8 uur per week, een rechtspositie volgens de C.A.O. bejaardenhuizen. Overwogen wordt het aantal uren per week te verhogen indien na verloop van tijd blijkt dat dit wenselijk is
- salariering in schaal 11 van de C.A.O., afhankelijk van opleiding en ervaring

De aanstelling geschiedt in overleg met het Humanistisch Verbond, coördinator mevr. P. Hobbelman, tel. 030-318145.

Eveneens informatie te verkrijgen bij mevrouw E. L. van Schieeven, adjunkt-direktrice, tel. 075-168751.

Sollicitaties dienen binnen drie weken na het verschijnen van dit blad gericht te worden aan de directeur van het Erasmushuis, Twiskeweg 80, 1504 AE Zaandam.

Humanisme in deze tijd in Nijmegen

De ontwikkeling van het humanistisch wereldbeeld en de humanistische opvattingen in onze veranderde samenleving. Dat is de titel van een serie van drie lezingen die op woensdagavonden zal worden gehouden vanwege het 40-jarig bestaan van de afdelingen Nijmegen.

Op 8 maart zal Rob Tielman het woord voeren met „Visies op ethische en morele dilemma's“. Op 15 maart volgt Arie den Broeder met: „Individualisering en solidariteit“ en op 22 maart is het woord aan Willem de Ruiter die een uiteenzetting geeft over de crisis van de samenleving in humanistisch en holistisch perspectief. Aanvang van de lezingen is steeds 20.00 uur, plaats is 0'42, Oranjesingel 42 in Nijmegen (zaal I).

HET HV GEBEUREN

Verbandsraad: toestand milieu alarmerend

Op de eerste vergadering van de Bondsraad (VR) in 1989 passeerden tal van inhoudelijke onderwerpen de revue. Het was dan ook een lange zitting. In een motie sprak de raad „grote waardering uit voor de gezamenlijke poging van werkgevers en werknemersorganisaties met betrekking tot het te lijf gaan van de milieuproblematiek, zoals onlangs geïnitieerd door FNV en VNO.” Verschillende leden brachten naar voren dat de toestand van ons milieu alarmerend is en dat wij in dit opzicht een gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen. Gewezen werd op het artikel van Wouter van Dieren in het oktobernummer van de Humanist. Daarin is treffend onder woorden gebracht hoe een en ander met elkaar in verband staat en welke dreigingen ook het toekomstig leven in gevaar brengen.

Verder bracht het beleidsplatform geestelijke vorming verslag uit van zijn werkzaamheden. Daar was waardering voor, omdat voortgang is geboekt in het methodisch verantwoord kursusaanbod. Ook in 1989 is – dankzij een amendement van PvdA en VVD in de Tweede Kamer – opnieuw een ton méér subsidie beschikbaar gesteld voor ons Centrum Humanistische Vorming. De afdeling Verenigingszaken hoopt daarmee de afdelingen in het land beter te bedienen.

Enkele Bondsraadsleden wezen erop dat van veel HV-activiteiten een vormende werking uitgaat, ook al worden deze niet onder het typische vormingswerk gerangschikt. Lezingen, rtv-uitzendingen, „Humanist” en „Rekenschap”, humanistisch vormingsonderwijs zijn daar voorbeelden van. Maar ook de vier Humanistische Militaire Tehuizen

die dagelijks een enorm bereik hebben; alleen al in Seedorf (Duitsland) lopen daar dagelijks gemiddeld zeshonderd dienstplichtigen naar binnen.

Tot dusverre is in het HV betrekkelijk weinig aandacht besteed aan de positie van etnisch-kulturele minderheden. Dit voorjaar vindt een conferentie plaats met vakbeweging en Raad van Kerken, waar dit thema ruim aandacht krijgt. Het hoofdbestuur stelt zich voor er daarna een vervolg aan te geven in de vereniging. Een pittige discussie brak los over het vormingswerk voor militairen in het Coorn-

ling dat de financiële zorgen om het Coornherthuis voorbij zijn. De subsidie van defensie is eindelijk op peil, zodat het HV niet meer hoeft bij te springen. In het verleden leidde dat tot aanzienlijke moeilijkheden voor de verenigingskas.

Tot slot hield de VR een uitvoerige eerste oriëntatie op het „Humanistisch Manifest” dat op het kongres in mei zal worden vastgesteld. De meesten vonden de nieuwe tekst een sterke verbetering. Niettemin kon de maker ervan, vice-voorzitter Arie den Broeder, nog tal van suggesties voor verdere verbeteringen noteren. (BB).

Het Coornherthuis in Zeist: subsidie op peil

herthuis. In de beleidsnota was door de dienst aangegeven hoe de doelstellingen van de krijgsmacht (de mens als instrument, ondergeschikt aan de organisatie) haaks staan op die van het humanistisch vormingswerk (de mens als kritisch, zelfbepalend wezen, met een eigen verantwoordelijkheid en waardigheid). „Ondergeschiktheid is de ziel van de krijgsmacht”, zei Ad Hornes, directeur van het Coornherthuis.

Verschillende VR-leden vonden deze typering overdreven; de situatie zou nogal verschillend zijn per dienstonderdeel. De VR wees een voorstel af om een toevoeging van deze strekking in de beleidsnota op te nemen.

Tevreden kon de raad kennisnemen van de medede-

Themadag: Bent (was) u een goed Nederlander?

Op zaterdag 15 april organiseren de Jonge Humanisten en het Humanistisch Studentenraadswerk Wageningen de themadag „Bent (was) u een goed Nederlander?”

Bijna elke dag worden we wel gekonfronteerd met de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog. Of het nu gaat om een lezing in de Duitse Bondsdag, het pensioen van een NSB-weduwe, de dood van Hirohito of de twee van Breda, steeds laaien de emoties weer hoog op. Opvallend is dat deze emoties ook bij jongeren sterk spelen.

Over de gevolgen van de oorlog op drie generaties gaat

deze themadag.

De themadag vindt plaats in Hotel de Wereld te Wageningen. De aanvang is 10.30 uur, einde om 17.00 uur. De kosten zijn f 5,- p.p., inclusief lunch, koffie, thee en informatiemap. Na de themadag wordt een gezamenlijke maaltijd gebruikt, waarvan de kosten niet hoger zullen zijn dan f 15,-. Leden kunnen hun reiskosten vergoed krijgen.

Meld je aan door even te schrijven naar het secretariaat Verenigingszaken van het HV Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of bel 030-318145 (Ariane de Brauw – toestel 22) Je krijgt dan nadere informatie thuisgestuurd.

Radio- & televisie zelfstandig

Het hoofdbestuur (HB) is in zijn eerste vergadering van 1989 akkoord gegaan met de lang voorbereide verzelfstandiging van onze radio- en televisiedienst. De zendmachtiging blijft bij het Humanistisch Verbond als geestelijk genootschap, maar om organisatorische redenen is enkele jaren geleden besloten de grootste diensten zelfstandiger te laten functioneren.

De begroting 1989 vertoont een gering tekort (bijna f 17.000); deze zal nu ter vaststelling worden aangeboden aan het kongres. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het HB in februari de Ondernemingsraad om advies heeft gevraagd over het voorgenomen besluit een organisatie-onderzoek op centraal nivo te laten instellen. Een en ander zou gevolgen hebben voor de begroting. Het HB komt er later op terug. Met het oog op het kongres in mei heeft het hoofdbestuur de voorstellen van de gemeenschappen en landelijke groepen besproken en van preadviezen voorzien. Tevens is de beleidsnota 1989-1991 onder de titel „Verbreiding en verdieping” vastgesteld.

HET HV GEBEUREN

Scholingsplan voor vrijwilligers van start

Dit voorjaar begint het HV met de uitvoering van een breed opgezet scholingsprogramma. Het doel is om vrijwilligers die overal in het land actief zijn van meer deskundigheid te voorzien. Met een uitgebreid aanbod van cursussen wil de afdeling Verenigingszaken bereiken dat de kwaliteit van de aangeboden diensten stijgt en dat vrijwilligers gestimuleerd worden in hun werk.

Daarbij wordt niet alleen gedacht aan vrijwilligers die actief zijn binnen een plaatselijke afdeling. Ook vrijwilligers van landelijke groepen kunnen inschrijven.

Uitgangspunt bij het geheel is dat van vrijwilligers een aantal dingen mag worden verwacht. Het Verbond ziet graag dat vrijwilligers zelfstandig hun eigen activiteiten kunnen organiseren en kunnen werken vanuit vertrouwen in zichzelf en in anderen. Ze moeten makkelijk contacten kunnen leggen, op een democratische wijze kunnen samenwerken en aanspreekbaar zijn op hun werkwijze. Ook is het van belang dat vrijwilligers zich betrokken voelen bij maatschappelijke ontwikkelingen en die betrokkenheid kunnen omzetten in activiteiten voor het HV.

Het aanbod van trainingen is met opzet breed gemaakt om vrijwilligers de kans te bieden om op „eigen nivo“ een aanvullende scholing te beginnen.

Bovendien hebben de trainingen een praktische inhoud die uitgaat en aansluit bij de praktijk van gemeenschappen in het Verbond.

Er zijn drie soorten trainingen uitgewerkt:

- A. Basistraining voor iedereen die als vrijwilliger actief is of dat wil worden. Die bestaat uit twee trainingen, namelijk „Kommunikatie“ en „Humanisme als inspiratiebron“.
- B. Toegepaste trainingen,

waarbij de inhoud van de cursussen is toegespitst op vrijwilligers met een bepaalde taak. Zo wordt onder andere aandacht besteed aan werken in besturen, het geven van geestelijke verzorging, vormingswerk (het begeleiden van groepen) en effectief vergaderen.

- C. Vervolgtrainingen voor vrijwilligers die zich bin-

nen een werksoort min of meer hebben gespecialiseerd en zich daarin verder willen scholen. In dit pakket zitten onder meer trainingen voor begeleiders van droom- en ont-

moetingsgroepen, penningmeesters en secretarissen van besturen en uitvaartbegeleiders.

Bovendien is er aandacht voor een specialisme als „Vrouwen in het bestuur“.

Het is de bedoeling dat de trainingen zo gespreid mogelijk over het hele land worden gegeven. Dit houdt in dat trainingen vaak een regionaal karakter zullen dragen. Het voordeel hiervan is dat lange wachttijden voor deelnemers worden voorkomen.

De afdeling Verenigingszaken is te klein om zelf deze cursussen te verzorgen. Daarom wordt hard gewerkt aan het werven en inwerken van trainers.

Een map met daarin een uitvoerige beschrijving van de verschillende cursussen en een overzicht van plaatsen waar de cursussen gegeven worden is aan te vragen bij de afdeling Verenigingszaken van het Humanistisch Verbond, Oudkerkhof 11, 3512 HG Utrecht. Tel.: 030-318145 (tst. 22).

Ontmoetingsweekend Homowerkgroep

In het weekend van 21 tot 23 april wordt voor de 18e keer een ontmoetingsweekend georganiseerd door de Homowerkgroep van het HV. Dit weekend staat open voor alle homo-, bi- en heteroseksuele vrouwen en mannen. Het wordt gehouden in vormingscentrum „De Kapellerput“ in Heeze, bij Eindhoven. De deelnemers kunnen kiezen uit een tiental verschillende praatgroepen en workshops, zoals: vrouwen-vriendschap, veilig vrijen, relatienetwerken, dansexpressie, leeftijd en andere. De kosten van deelname bedragen f 95,- tot f 145,- (afhankelijk van inkomen).

Binnenkort verschijnt het nieuwe nummer van „Van 't Zelfde“, het blad van de HV-homowerkgroep. Daarin uitgebreide informatie over dit ontmoetingsweekend. Het blad, met een inschrijfformulier, is gratis aan te vragen bij: HV-homowerkgroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of telefonisch: (030) 318145. (Ariane de Brauw).

Jongerendagen 18 en 19 maart

In het weekend van 18 en 19 maart organiseren de Jonge Humanisten een cursusdag communicatie en een activiteitendag 'brood en spelen'. De cursusdag communicatie op zaterdag 18 maart is bestemd voor mensen die actief zijn – of willen worden – in het Jongerenwerk.

Het thema samenwerken staat centraal; vanuit verschillende hoeken zal naar dit thema gekeken worden, om zo nieuwe vaardigheden en ideeën op te doen. Gedacht wordt o.a. aan zaken als creatieve besluitvorming, hoe ga je om met tegengestelde belangen en spreken in het openbaar. De precieze invulling zal met het informatiepakket worden meegestuurd. Deze dag

begint om 11.00 uur en gaat tot 22.00 uur door. De kosten zijn f 10,- (inclusief de warme maaltijd).

Voor diegenen die in Utrecht willen overnachten kunnen slaapplekken geregeld worden.

De activiteitendag „brood en spelen“ op zondag 19 maart is bedoeld voor alle jongeren van 16 tot 30 jaar. Na een stadswandeling eindigen we met een koud buffet, waarin een ieder zijn/of haar kookkunsten tentoonstelt. De dag begint om 11.30 uur en zal duren tot het eten op is. De kosten bedragen f 5,- en je wordt geacht een gerecht mee te nemen.

Beide dagen spelen zich af op het Landelijk Humanistisch Centrum te Utrecht.

Meld je aan, bel: 030-318145 (Ariane de Brauw).

Om gek van te worden in Deventer

Onder deze titel is er op 21 maart om 20.00 uur in gebouw „De Zeven Leeuwen“ in Deventer een discussie tussen en met drs. Ad Hoogendijk (filosoof) en dr. Frank van Ree (psychiater) over individuele en collectieve keuzen en problemen in ons leven. Ruud Jans is gespreksleider. De discussieavond wordt opgenomen door de radiodienst van het HV voor latere uitzending in het programma het Voordeel van de Twijfel.

HET HV GEBEUREN

Diskussie over Rationele Zelfhulp

Naar aanleiding van een studiedag op 5 november vorig jaar over Rationele Zelfhulp is in de Stuurgroep Vormingswerk en in de afdeling Verenigingszaken (met name door de funktionarissen vorming en verzorging) de diskussie voortgezet over bruikbaarheid van deze methode. Dit heeft geleid tot een verschil in standpunten over de wenselijkheid van de toepassing van deze methode binnen het humanistische vormingswerk. Besloten is daarom de diskussie verder voort te zetten en er meer mensen bij te betrekken. Dit zal gebeuren aan de hand van een forumdiskussie.

In het forum hebben zitting: Henk Hermans in (Nederland één van de belangrijkste promotors van deze benadering) en Hildegard Wassenaar funtionaris plaatselijke geestelijke verzorging en verklaard tegenstandster van gebruik van de methode binnen het HV).

Diskussieleider is Peter Derkx (docent aan het Humanistisch Opleidings Instituut). Inzet van de diskussie is de vraag wat de waarde van deze methode is. Hoe humanistisch is rationele zelfhulp en in hoeverre is de methode bruikbaar in het humanistisch geestelijk werk? De forumdiskussie zal plaatsvinden op zaterdag 18 maart, aanvang 13.00 uur. Plaats: Centrum voor zelfbe-zinning, Willem van Noortplein 15, Utrecht. Aanmelding voor het bijwonen: HV, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, t.a.v. Ariane de Brauw: tel. 030-318145. Informatie en routebeschrijving worden dan toegestuurd.

Kinderen krijgen in Den Haag

Woensdag 5 april om 20.00 uur zal in het Humanistisch Centrum te Den Haag (Laan Copes van Cattenburch 72) een voordracht worden ge-

houden door J. M. Polak, lid van de Raad van State (het college dat alle wetsvoorstellen voor advies voorgelegd krijgt). Gesproken zal worden over de afwegingen die moeten worden gemaakt in geval van wetgeving met betrekking tot adoptie anders dan door een echtpaar, kunstmatige bevruchting en draagmoederschap.

Hans Achterhuis in Waddinxveen

Op 16 maart zal Hans Achterhuis het gaan hebben over de franse denker Michel Foucault. Plaats is gebouw De Boog in Waddinxveen. Aanvang is 20.00 uur.

Iteke Weeda in Hoofddorp

De afdeling Haarlemmermeer heeft prof. dr. Itেকে Weeda uitgenodigd om 21 maart 's avonds om 8 uur in de Deining, Marktplaats 92 in Hoofddorp een lezing te houden over „Veranderingen en leefvormen“.

Liefde en vriendschap in Bilthoven

Het Humanistisch Verbond organiseert op **donderdag 16 maart** wordt in Bilthoven een inleiding met als titel: „Liefde en vriendschap in maatschappelijk perspectief“, gehouden door prof. dr. Weeda, gezinssociologe aan de Landbouwhogeschool te Wageningen en buitengewoon hoogleraar emancipatievraagstukken aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

Wat betekenen relaties nu en in de toekomst?

Na afloop is er gelegenheid tot diskussie. De inleiding begint om 20.00 uur in de Openbare Bibliotheek, Kwinkelier 20 te Bilthoven. Entree is vrij.

De volgende generatie in Soest

Het woord is op 17 maart aan de kinderen van de leden. Want dan zal er een diskussieavond worden gehouden waar de mening van de kinderen centraal zal staan. Enkelen hebben al toegezegd een inleiding te zullen geven over „dat HV van ons“. Het gebeurt allemaal in restaurant v.d. Brink, Soesterbergsestraat in Soest.

Regionale Vrouwendag in Groningen

Individualisering van vrouwen, daar zit perspectief in! Dit nu is het thema van de vierde regionale vrouwen-dag die op zaterdag 22 april zal worden gehouden in Groningen. Deze zal plaatsvinden in het Humanistisch Centrum, W. A. Scholtenstraat 2. U kunt zich van maandag tot en met vrijdag hiervoor telefonisch aanmel-

Training: Werken met groepen

In Zuid-Holland en Groningen start dit voorjaar de training „Werken met Groepen“. Deze training wordt verzorgd door de sekte vormingswerk van de afdeling Verenigingszaken en is bestemd voor alle vrijwilligers uit de betreffende regio's die zich bezighouden met groeps-werk of die van plan zijn in het vormingswerk actief te worden.

In deze training wordt ingegaan op vragen als: „hoe start je een groep, welke fasen kunnen in een groep onderscheiden worden, hoe ontstaan conflicten en hoe herken je die, wat is het nut van feed-back, wat zijn geschikte momenten om te evalueren, wat zijn de humanistische elementen in het vormingswerk, enz“.

Naast kennisoverdracht zal ruim de gelegenheid worden

den tussen 10.30 en 13.30 uur. De dag begint om 10.30 uur en eindigt om 16.00 uur. Wees er bij! Bel: 050-128750.

Kunstmatig ouder in Amsterdam

„Willen wij kunstmatig ouder worden“ is de vraag op de diskussieavond van dinsdag 14 maart. Het begint om 20.00 uur in het Humanistisch Centrum aan de R. Vinkeleskade 64 te Amsterdam.

Jubileum in Meppel/ Steenwijk

Zaterdag 18 maart viert de afdeling Meppel/Steenwijk haar veertig-jarig jubileum. Oud-leden zijn van harte welkom – wél graag een berichtje als zij van plan zijn te komen aan: Stien v.d. Schoot, Dorpsstr. 39, Uffelte, (tel. 05215-1366) of Greet Brakel, Kasteel 15, Diever (tel. 05219-1963).

geboden om door middel van oefening praktisch bezig te zijn. Aan de training Werken met Groepen kunnen max. 10 deelnemers meedoen. De training duurt minimaal 6-8 avonden of dagdelen, tijdstip en lokatie worden in overleg met de deelnemers geregeld. Heb je interesse? Vraag dan informatiepakket en aanmeldingsformulier aan bij het HV-vormingswerk Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145 (Ariane de Brauw).

Wilt u dat uw activiteit in deze rubriek wordt aangekondigd? Stuur dan de volledige tekst voor de 15de van de maand naar de redactie van de Humanist. Tijdige toezending maakt plaatsing waarschijnlijk (maar is geen garantie).

HUURWONINGEN VOOR OUDEREN IN CAPELLE A/D IJSSEL

Binnenkort komen enkele woningen beschikbaar in het wooncentrum voor ouderen 'Spinoza' in Capelle a/d IJssel.

Het wooncentrum, eigendom van de Humanistische Bouwstichting Bejaarden-huisvesting te Amsterdam en beheerd door de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden Capelle a/d IJssel, biedt een vorm van zelfstandig maar beschut wonen.

Het wooncentrum, met twee- en driekamerwoningen, grenst aan het riante parkgebied Schollebos. Vanaf het wooncentrum is het slechts enkele minuten lopen naar het overdekte winkelcentrum de Scholver en het NS-station. Er is een bushalte vóór de ingang van het wooncentrum.

In het wooncentrum zijn gemeenschappelijke recreatieruimten. Ook is er een beheerder aanwezig. Elke woning is voorzien van een alarmeringssysteem, waarmee indien nodig 24 uur per dag hulp kan worden ingeroepen.

De huurprijs, inclusief de bijkomende kosten voor o.a. verwarming, warm water, gebruik alarmeringssysteem, de beheerder, schoonhouden en verlichting algemene ruimten, varieert van f 815,- tot f 977,- per maand, afhankelijk van het woningtype. Afhankelijk van het inkomen kan individuele huursubsidie worden verstrekt.

Belangstellenden kunnen zich wenden tot de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden, Postbus 599, 2900 AN Capelle a/d IJssel, telefoon (010) 450 47 66.

stichting intramurale geestelijke verzorging

In de Stichting Intramurale Geestelijke Verzorging te Enschede werken samen: De Raad van Kerken, Het Humanistisch Verbond, twee ziekenhuizen, een revalidatiecentrum, een verpleeghuis en een bejaardencentrum.

Wegens het gebruik maken van de OBU-regeling door de humanistisch geestelijk raadsman ontstaat er per 1-5-1989 de vacature van een

Humanistisch geestelijk raadsman/vrouw (part-time 50%)

De taak van deze functionaris zal zijn om in een team van protestantse, rooms-katholieke en humanistische verzorgers(sters) de geestelijke verzorging van patiënten in de bij de Stichting aangesloten instellingen te behartigen.

De voorkeur gaat uit naar sollicitanten met een ruime ervaring en een voltooide opleiding H.O.I.
De arbeidsvoorwaarden zijn conform de richtlijnen van de N.Z.R.

Geïnteresseerden kunnen zich voor inlichtingen wenden tot de voorzitter van de Stichting, C. Kuyvenhoven, Min. de S. Lohmanlaan 28, 7522 AP Enschede, telefoon 053-337571, aan wie ook de schriftelijke sollicitaties kunnen worden gericht.

De sollicitaties worden verwacht binnen drie weken na het verschijnen van deze advertentie.